

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.

hová a kéziratok küldendők.

✻ **Megjelen évenként 12 füzet.** ✻

Kéziratokat vissza nem küldünk.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.

Hirdetéseket felvesz Singer Gyula hirdetési irodája,
IV., Irányi-utca 7. sz. a. (Kalap-utca sarkán.)

JEREMIÁDOK A NAGY-KÖRUTRÓL.

Irta: Kiss J.

Nem vagyok öreg ember, hanem azért vissza tudok emlékezni arra az időre, midőn székesfővárosunk legnagyobb szabásu boulevardja helyén még rendetlenül sorakozó apró viskók, ronda udvarok disztelenkedtek. S ma csupán néhány üres háztelek vár beépítésre; a Margit-hidtól kezdve a Dunapart «ferencvárosi korzójáig» óriási házak sorakoznak egymás mellett hatalmas félkör ivben. Az ember elcsigázásig fárad el, míg e háztenger egyik végéről a másikig ér, lelke is kimerül; mert a szakadatlanul folytatózó magas falak közt, e végtelennek tetsző kőszivágyban nem talál tenyérynyi oázist, melyen szeme gyönyörűséggel megpihenhetne s a hol néhány fa, zöldelő bokor éltet adó lehellete felfrissitené portól eltikkadt tüdejét. Naturam expellas furca, tamen usque recurret, mondja Horácius; de ha Budapesten élt volna, soha sem írta volna le e szavakat.

A szabad levegőtől elzárt, aszfalttal, kővel burkolt utakon még az a néhány csenevész fa sem tud gyökeret verni, melyet nálunk szintén cserépbe rakva, körültekintő gondoskodással ültetnek a kocsutak széleire. Ha igaz, hogy a befásított terek a nagyváros tüdei, akkor fővárosunk a sorvadásban sinylő metropolis példajaként szolgálhat. Nem vasvillával, hanem tüzzel-vassal irtottuk ki a természetet s a mit a szabad természet helyébe raktunk, annak összege gyönyörködteti-e a romlatlan izlésű embert annyira, hogy ennek kedvéért megfeledkezhetnék testi felüdülésének megsemmisített feltételeiről?

Legkevésbé sem. Nincs a világon unalmasabb boulevard, mint

Budapest Nagy-körutja. Az óriási bérkaszárnnyak kétségbeesztő egyhangúsággal szorongnak egymás mellett. Az épületek szélessége és magassága között nincsen semmi arány, a mértföldnyi uton végig kísért a kereskedelmi építkezések elve: minden arasznyi helyet beépíteni, minden zugot jövedelmezővé kell tenni; nem baj, ha a nyomorult lakó a maximumig felsrófolt béren kívül egészségét, boldogságát, életét is ott hagyja árául annak, hogy a főváros csillogó, sorvasztó milieujében tartózkodhatik.

A képzőművészetek három ága között az építészet az, mely első sorban praktikus célokat szolgál. Azért terjeszkedtünk ki ezekre a bevételben, mielőtt a Nagy-körut műkritikai méltatásába bocsátkoznánk. Szokatlan feladatra vállalkoztunk, a mennyiben nálunk az új monumentális épületekről is csak műszaki ismertetéseket olvashatunk, még szaklapjainkban is pusztán annyira terjed valamely új alkotás esztétikai méltatása, hogy az illető műkritikus szavakban fejezi ki azt, a mit a művész fantáziánkra appellálva kifejez, vagy, a mi legtöbbször úgy van, kifejezni akart, de nem tudott s azért jóakaró kommentátorra van szüksége.

A székesfőváros Nagy-körutja híven fejezi ki korunk forrongását, a modern építőművészet vigasztalan állapotát, melynek oka nem a tehetséges emberek hiányában rejlik, hanem abban a khaoszban, melybe a humanizmus háttérbe szorulásával a művészetek egész köre került. Fantáziánk elsorvadt, még az irodalomban is a hideg

észszel boncoló kritika kerekedett felül, a festészetben hangzatos jelszavak után kapkodó iskolák keletkeznek, melyek manirizmusát nem teszi élvezhetővé az egyéniség minden áron való feltüntetése. Az építészettel foglalkozók java része rég nem művész többé; tudós mesteremberek csak, kik nagy tudományukkal művészi koncepciókra többnyire képtelenek s hogy ezt leplezzék, szokatlan fogások után nyulnak, imponáló hatásokra törnek s e hatásvadászás közepette megfelelkeznek a művészi stilisztika elemeiről is.

Avagy nem ennek bizonyosságát látjuk lépten-nyomon a székesfőváros Nagy-körútján? Alig van néhány ház, a melynek általános benyomását a dekoratív és szerkezeti elemek összezavarása, az ornamentika izléstelenül felhalmozott, buja gazdagsága élvezhetetlenné ne tenné. A tulságos részletezés folytán elvész az épületek jelleme, melyre a Nagy-körut majdnem minden házánál csupán a bérkaszárnya név alkalmazható. A külsőségek is kétségbeesetten egyformák, minduntalan ismétlődnek; nem sok változatosságot mutatnak fel ama törekvések által sem, melyek szerint hol a román, hol a csucsives stíl, a reneszánsz és barokk reminiscenciáinak fölkeltségére igyekeznek, mert bármily különböző is mindeme stílek jelleme, a fődélszerkezet, ablakok, kapuzatok hatásthajhászó, izléstelen kifejtése elnyom minden neme-sebb alakulást épületeinken, a dekoratív elemekkel való szertelen visszaélés pedig épen azt teszi lehetetlenné, a mire ma általános a törekvés: a monumentális hatást.

Profán épületeken a francia reneszánsz architektura hozza divatba először a tetőszerkezet monumentális hatásra számító koncepcióját. Az ugynevezett Mausard-tetők már a barokk-stílt, tehát az építőművészet elkorcsosulását inaugurálják. A Nagy-köruton látunk német reneszánsz stílt utánzó bérkaszárnnyakat Mausard-tetőkkel komplikálva, sőt olasz reneszánsz külsejű épületeket is. De akármilyen stíl kifejezésére törekszik is a modern tervező, alig van a köruton épület, melyet óriási formátlan torony el nem éktele-nitene. S ennek alkalmazásában igazán virtuóz fantáziára valló objektumokkal találkozunk, a spárgától kezdve a vöröshagymáig, jóformán minden gumós növény gyümölcsének alakját imitálják,

a mi annyival is inkább sajnálatosabb, mert mindeme fődélkinövések alkalmazása indokolatlan; a köruti házak tornyai mind üres, semmitmondó hazugságok. Nem is helyes dolog, hogy tornyoknak neveztük, ezek pusztán toronysisak számba vehetők, melyeknek megfelelően még a homlokzat alattuk fekvő részének architektúrája is csak ritkán van erőteljesebbé fejlesztve. A középkori egyházi épületek nyeregtetőin levő tornyocskák, az ugynevezett dachreiterok, mind birnak törzsessel, a köruti épületeken a toronysisakok csupán a fődéltől kinyuló pupok s ép úgy nincs esztétikai létjogosultságuk, mint nem volna helye a milói Vénusz há-tán sem semmiféle beteges kinövésnek, vagy hogy még kézzelfoghatóbb példát hozzunk elő, a toronyos és azzal vissza-élő mesterek úgy tesznek, mint az egyszerű képiró, a ki cylinder kalapos urat festett, de annak fejét elfeledte megraj-zolni.

Óriási háztetőinknek a homlokzatba való átmenetét aránylag végtelenül sovány párkányzatok képezik; annál vastagabban vannak hangsúlyozva a köruti házakon az ablakok. Némely épület homlokzata nem is áll egyébből, mint szentelenül kiszökkelő ablakkeretekből, megszakított, össze-vissza nyomorított ablakpárkány-zatokból. Még a barokk-stíl korában sem éltek vissza ezzel nagyobb mérvben, mint napjainkban s nem tulzás, ha köruti bérházainkról azt mondjuk, hogy azok legtöbbször csupán az ablak monumen-tális(!) Egy-egy ablak konstruálásánál olyan apparatussal «rukkolt ki» némely köruti ház építője, melylyel az antik világban kisebbszerű templomot is tudtak feldiszíteni. Csakhogy napjainkban mind-eme tagozatok gipszből (!) készültek, annál is inkább hazug pompájuk. Szám-talan bosszantó példán kívül sok helyütt önkéntelen kórikum is megnyilatkozik. Neve tsé ges dolog, midőn némely ház homlokzatán az atlaszok egész regimentje sorakozik, a kiknek egyéb feladatuk nincsen, minthogy párosával az ablakpárkány kiszögélő léctagozatát tartásuk vállaikon. A görög mithosz Atlasza az égboltozatot tartotta vállain, de azért az antik képzőművészek bizonyára nem ábrázolták oly elkényszeredett arccal, görnyedt tartással, mint a midekoratív szobrászaink. Némely alak szinte nyög a jelentéktelen gipszpárkány cseppet sem nehéznek látszó

sulya alatt s oly benyomást tesz reánk, mintha nem is ez, hanem valami benső emóció kinozná!

A mi most már a kapukat illeti, a hol oszlopos portálék nincsenek, ott többnyire még kvaderekkel, vagy azok imitációival sem szegik be a főbejárat nyílását, mely rendszerint csak falba vágott lyuk s a boltok divatos portáljai közepette szintén elenyészik. A csucsives és román-stilű dekoratív elemeket és ornamentikát sok helyütt találjuk alkalmazva, hanem hogy e stil impozáns s könnyen applikálható kapuival tallalkoznánk, arra sehol sincs eset. Igaz ugyan, hogy a középkorban ezt csak a templomoknál alkalmazták, hanem viszont a diszites akkora gazdagsága, melyet mi alkalmazunk bérházainkon, a középkori profán építészetben még nagyuri várkastélyokon is ritkán volt meg.

Az oszlopos portálék a Nagy-köruton, ugyszólván kivétel nélkül, barokk szellemenben vannak összekomplikálva. A vad barokk dominál bérházaink legtöbbjén és sok helyütt akaratlanul, vagyis jobban mondva tudatlanul — is barokk elemek keverednek más izlésben tervezett homlokzatok koncepcióiba — a stilisztikai ismeretek nélkül való szükölködés miatt. Sz különösen ama házakat jellemzi, melyeket nálunk általánosán a pallér-stilhez soroznak.

De hogy szakavatottnak hirdetett építészek is mennyire rontják a jó izlést alkotásaikkal, annak legujabb s legkiáltóbb példája a VIGSZINHÁZ épülete. Nincs s remélhetőleg nem is fog épülni gyatrább középület nálunk, mint aminőt a vig muzsának hajlékot keresők nyakára sóztak.

A vigszinház is barokk stilben épült, de ily silány alkotást e stil

grasszálásának tetőpontján sem produkáltak. Az aránytalan épület tömb falai szintén koparak, inkább valami kórház helyiségeinek külsejére emlékeztet ridegségük. Csupán a Lipótkörutra néző homlokzat elevebb; középső része rotundaszerűen kifelé domborodik. E görbe felület emeleti részéhez az antik templomfeljárókat koronázó háromszögletes oromfal simul, mely itt két páros oszlopon nyugszik s óriási arányai dacára úgy görbül, mint a felület, a melyhez támaszkodik. Az architrávból csak annyit hagytak meg, a mennyi a két páros oszlap fejezetét betakarja, a többi egy szelelő lyuk kedvéért ki van szakítva: a timpanont befödő párkányzatok tótágast állnak salattuk kifiamított tagu géniuszok vannak a falhoz ragasztva.

Nem értjük, hogy lehetett ily koncepció végrehajtására engedélyt adni. Másfél évvel ezelőtt a budai bástya-sétány alatt kétemeletes házat építettek, hanem mivel a kémény füstje épen a sétáló orrát érte, a második emeletet hivatalból lebontották. Ha a székesfőváros középítési bizottsága az orrok kedvéért oly készséggel lépett akcióba, tisztelettel kérjük, miért nem érvényesíti hatalmát akkor, midőn ily izléstrontó tervekről van szó.*) Lehetséges, hogy a jövő nemzedék szeme kényesebb lesz, mint a mai emberek orra: mesének fogják tartani, hogy volt Budapesten egy bizottság, **) mely minden épület tervét kivitele előtt felülvizsgálta.

*) «Hazafiság a nemzetiségeknek!» ez a jelszava azoknak a nagy «magyar» hazafiaknak, a kik a vigszinháznál a magyar pénzeket oda adogatták a német építészeti cégnek, a mely a színházakat fabrikálja.

**) És volt oly eltompult magyar közönség, mely azt eltűrte, a mit a vigszinház tervezésénél tettek.

A SZERK.

A MINISZTERIUMOK BUTORZATA.

\sqrt{x} A mi az emberre nézve a ruha, az az épületre nézve a butorzat és valamilyen a jól választott öltözettel nem csupán az egyén plasztikai szépségei emelhetők ki, hanem egyszersmind a fogyasztásokat is lehet ügyesen leplezni: úgy a stilszerű csinos butorzat nem csak kiegészítője az építész kompozíciójának, hanem gyakran hivatva van észrevétlenné tenni az épület hiányait és hibáit.

Az utóbbi napok parlamenti vitatkozásai, midőn a budget tárgyalása közben az ellenzék provokálta a honvédelmi minisztert, hogy az állam pénzét miniszteriumának berendezésére pazarolja: aktuálissá tették a miniszteriumok butorzatának kérdését annál is inkább, mivel ezzel kapcsolatban a napi sajtó által a többi miniszteriumok berendezésének kérdése is szellőztetve lett.

Az interpelláció mindenki által helyeselhető alapot nyert volna, ha azon kérdésre irányítatik, vajjon ezen beruházások megfelelnek-e a jogosult müigényeknek és minemőségük nem szolgáltatásokat a jó izlés botránkoztatására?

De maga a bevásárlások ténye nem elítélni, hanem inkább örömmel üdvözölni való haladást jelent azon irány felé, melyre nézve a külföld már régen szolgáltat jó példával. Hogy csak egyet említsünk ezekből, a francia köztársaság elnökének az állam képviselőjében való kellően fényes és tekintélyes szereplésére első sorban az által nyújt módot, hogy a leg-tökéletesebb pompával berendezett palotát bocsátja rendelkezésére, melynek fejedelmi kényelmét családostól élvezzi.

Az eme irányban megejtett erélyes nyomozások nálunk azonban mindössze is igen mérsékelt számú asztalkészletet bírtak konstatálni s így az állam vagyonának nevezett módon való elpocsékolatásáról szóló vád tárgytalanná válik, sőt ellenkező irányban nyer támpontot, vagyis a pártatlan objektivitással alkalmazott kritika inkább azon fogyatékoságok és értelmiségek fölött indignálódhatik, melyek a miniszteriumok hivatalos helyiségeinek butorzatát a zsibvásárra való gyűjteménnyel reprezentálják. De egyáltalán

nem szimbolizálja valamely államhatalom helyszínét, méltóságának külsőleg is nyilvánuló tekintélyét.

Tehát a millenniumi átalános csinosítás és tisztakozás közben, midőn tulbuzgó hevünkben a nagy világnak magunkra irányított tekintete előtt fölösleges indiszkrécióval igyekeztünk hátrányainkat és szennyeéseinket is nem el — hanem leleplezni, — némely efemer becsü intézkedések és tüntetések mellett a programmba lehetett volna venni a miniszteriumok helyiségeinek legalább részleges kicsinosítását; mert diszmagyar kosztümejeink mellett inségeskedő kontrasztja okvetlenül szemébe fog ötleni azon mindent megismerni kívánó, intelligens idegen látogatóknak, kik nem az ideiglenes hatásra szánt dekorációkban, hanem középületeink architektúrájában és az azt kiegészítő művészi és ipari szolid produktumainkban fogják keresni annak bizonyosságát, miszerint valóban elértük-e az anyagi és szellemi fejlődöttség magasabb nivóját, melynek természetes tünetei a fokozottabb komfort- és müigények s mely fejlődöttség bemutatására érdemes volt magunkhoz csöditni a ránk bizalmatlankodó szemmel néző szomszédainkat.

Ha azonban a küszöbön levő országos mozgalmat nem csupán ideig-óráig tartó tüntetésnek tekintjük, hanem jogosult alapon és őszinte lelkesedéssel kívánjuk nemzeti maturánk világra szóló ünnepévé tenni, akkor a folyamatban levő minden irányu kulturális munkálatok legyenek bevezetői azon permanens tevékenységnek, mely a szükségesség és hasznosság kellékei mellett nem szünik meg a szépet is kultiválni, mely esetben lehet talán reménylenünk, hogy a miniszteriumok butorzatának kicserélésére is rákerül a sor és ha a takarékosági rendszer tulnyomóan érvényesülni kíván, még puha fából, olcsó pénzen is lehet előállítani esztétikai külső hatásra szánt stilszerű butorzatot, ámbár nem utolsó ambiciónkat képezhetné olyasmit teremteni e téren is, mi az utókor-nak is becses hagyatékot szolgáltatna, minők a külföldi lovagrendek és céhházak intérieurjének nemzeti büszkeséggel őrzött iparművészeti emlékei.

A KERESKEDELEM-, PÉNZ- ÉS HITELÜGYI CSORORT KIÁLLITÁSI CSARNOKA.

(77. oldal.)

Az «Építészeti Szemle» 1895. évfolyamának utolsó füzetében ismertettük a felsőmagyarországi reneszánsz építészetet, mely az olasz stíl tovább fejlesztésében a strukturában és ornamentikában egyaránt többre vitte, mint a német és francia reneszánsz; s mivel szerkezeti sajátosságai városaink miliójének megfelelően alakultak, homlokzatainak külső kiképzésére pedig határozottan nemzeti jelleget tüntet fel, bátran nevezhetjük magyar reneszánsz-stilnek. Esztétikai méltatását illetőleg csupán annyit jegyzünk meg, hogy dus fantáziával megalkotott ornamentális és dekoratív elemeinek harmóniájával méltóképen sorakozhatnak alkotásai más országok egykoru építészeti emlékei mellé. Csakhogy míg ez utóbbiak az illető népek kegyelete, akár fejlettebb műérzéke folytán többnyire eredeti pompájukban maradtak meg, nálunk ugyszólván egyetlen reneszánsz műalkotás sincs, mely az idők folyamán, avatatlan kezek barbár beavatkozása következtében ne szenvedett volna. Sok, sok reneszánszkori emlékünk esett áldozatául a bontó csákánynak, a megmaradtak mind átalakított formájukban maradtak fenn csak s habár tudós archeológusok helyesen restaurált alakjukban is igyekeztek német házaink homlokzatait megrajzolni, az ezredéves kiállítás területén a magyar reneszánsz stíl teljes pompájában sehhol sem fog élénk tárulni.

A történelmi főcsoportban a magyar reneszánsz-stilű részletek sikerültek legkevésbbé. A RÁKÓCZY-ház homlokzatán a tervező a középkori reminiszcenciák hangsúlyozásával lehetlenné tette a reneszánsz derűjének érvényesülését, mely ez épület mai átalakított mivoltán is végig ömlik. Sikerebben dolgozott QUITTNER ZSIGMOND, a pénzügyi pavillon tervezője, jóllehet a régiesség zománca, melynek bélyegét ugy látszik szándékosan sütötte művére szintén a középkori épületekre emlékeztet.

A képünkön bemutatott épület baloldalán a késmárki kampanile felső részét látjuk, melyet a szepességi nép még ma is «goldener Turm»-nak nevez. Hajdani dusan aranyozott festett ornamentikájának nyoma veszett. Egyéb emlékeinken

sem találunk sgrafittokat, melyek motívumai az egykoru vert csipkék rajzából meritettek, csupán a fricsi kastély őrizte meg a magyar jellegű sgrafitto ékességét s itt tipikus magyar alakokkal is találkozunk a miniatúr vak árkádok fülkéiben, melyek alkalmazása szintén nemzeti szellemen történt.

A magyar reneszánsz-stil fő jellemvonása tudvalevőleg az emelet magasságával vetekedő oromfal, mely a művészi kiképzésre alkalmatlan félereszű fedélszerkezet elfödésére szolgált. Ez óriási falterület élénkítését lehetetlennek tartották volna mellőzni azok az emberek, a kik még ruhájuk sima felületét is paszomántokkal rakják meg. A magyar ruhaviselet félvidéki városainkban átalános volt, ennek az ornamentikájának a szellemenben teremtették meg a magyar reneszánsz-stil homlokzatait jellemző miniatúr vakárkádot román korbéli elemekből, melyek felső Itália reneszánsz-stiljével kerültek a román stilű emlékek nélkül szűkölködő felvidékre s uj alakulásukban oly közkedveltségnek örvendtek, hogy még a kerteket övező falak diszítésére is felhasználták azokat. A magas oromfalak párkányzatán csipkeszerűen összerótt bálványok sorakoznak annak koronázó tagozataként. A velencei Casa d'Oro párkányán is találkozunk hasonló elemekkel, csakhogy ezek itt a lapos fedelet szegélyezik, miként egyébütt a ballusztrádok; a magyar reneszánsz stilű házakon gyakran hiányzanak s a hol alkalmazták, pusztán az oromfal koronázó tagozataként jelennek meg s szilhüetjük némely épületen ugyanazokat a körvonalat tünteti fel, mint a XVII. századbéli férfiruhák vitézkötései. S a tizenhetedik század magyar építészeti, a kik virágzó céheket alkottak, tudták, hogy valami újat produkáltak s a felvidék magyar lakossága, mely a török hódítás korában itt tulnyomó számban volt, megbecsülte alkotásaikat. Még a templomok tornyán is alkalmazták az ujpárkányokat, a hol a félereszű födél semmiképen sincsen indokolva.

A szinyei templom tornya (Sárosmegyében) lehetett e téren az első kísérlet, kissé bizarr alkotás; míg a kézs-

márki kampanilé bátran helyezhető a magyar reneszánsz-stil virágzásának tetőpontjára. E virágzás nem tartott sokáig, a XVII. század második felében már a barokk-stil kezd elhatalmasodni, az ehez való átmenetet képviselik azon házak, melyek oromfala még attikaszerűen egyenes vonalban záródik, de ékitése nemzetietlen, durván antikizált féloszlopokból áll, imponáló hatásokra számít. Ide tartozik az eperjesi KRISZTMANN-féle ház, KERÉNYI FRIGYES szülőháza, melynek homlokzatát a pénzügyi pavillon képének jobb felén látjuk alkalmazva. A tervező nem ragaszkodott az eredeti mintához; az emelet duzzadt félköríves frize épületén nem szép s indokolatlan. A KRISZTMANN-ház homlokzatán ez mérészen kiszögel, az erőteljes konzolokon nyugvó dongaboltozatokat félereszű lapos fedél takarja s az egész dolog nem ok nélkül készült. A cirkumspektus patriciusok oly esetben, midőn a ház kéteme-

letessé alakították át, ebből az épület egész homlokzatán végig futó vasrácsos folyosót alkottak. A képünkön látható oromfal két részből áll, az alsó részlet közepén levő nyílás az eredeti épületen a kettős félereszű fődél érintkezési pontját jelzi s az esővizet levezető cső kivezetésére szolgált. Az oromfal felső részén az oszlopok között félkörívekből konstruált nyílások vannak, melyekben a ház eredetijén urnák foglalnak helyet. Végül az oromfal koronázó tagozatát négy stilizált delfin képezi, melyet pléh cifraság takar.

A magyar reneszánsz-stilü épület szerkezetét legfeljebb Ős-Budavára ház-soraiban lehetett volna feltüntetni, ez ott tudunkkal nem történt meg s azért kétszeresen is becses alkotás a pénzügyi pavillon, mely a mennyire lehetett, legjobban tünteti fel a magyar reneszánsz-stilt, a magyar képzőművészet legeredetibbs nemzetiszellemben megalkotott vívmányát.

KORNÉLIUS.

FRIGYES KIRÁLYI HERCEG PAVILLONJA.

(64. oldal.)

Az előbb ismertetett pénzügyi pavillon az ezredéves kiállítás jelenkori főcsoportjába tartozik, pilóta alapon készült, deszkázott és vakolt favázzal, cseréptetővel; beépített területe 1214 m², építési költsége 71.800 frt. A FRIGYES kir. herceg uradalmától tervezett s a magán-kiállítási

pavillonok között helyet foglaló épület 250 m²-nyi területtel bir s 12.000 frtba került. Szintén pilóta alappal bir, zsindeleylyel fedett faépület egyszerű, izléses, minden fölösleges pompa nélkül készült mű, mely a magán-kiállítási pavillonok legszebbjei közé tartozik.

A VIGSZINHÁZ ÉPÜLETE.

A vigszinház épületére vonatkozó kritikai megjegyzéseinket lapunk más helyén tartottuk alkalmasnak megtenni. Az alábbiakban ilyen körülmények között csakis az épület leírását adjuk.

A barokk-stilü épület 2300 négyzetméter területet foglal el s a feltűnően keskeny méretek jellemzik. Elülről kicsinynek, alig emeletnyinek látszik. Eme előépületen láthatók RÓNA JÓZSEF szobrász figurális diszitései, két oldal pedig a kiugró tetejű

kocsibejáró és a lépcsőháznak szánt szárnyak vannak.

A nézőtér háza elliptikus alaprajzu és kupolás megoldással bir. Ehez két oldalt kétemeletes magasságu, felül nyitott terraszkok csatlakoznak. A zsinórpádlásnak magas kupolája van s eme épületrészt övezik körül az öltözőket és ruhatárt magukban foglaló épületrészek.

A nézőtérre az elliptikus előcsarnokból juthatni. Az összes utak, lépcsők, folyosók

itt végződnek, itt fut össze továbbá a nagy körfolyosó két vége s itt található a pénztár és a földszinti bejárók ajtaja. E meglehetősen szűk előcsarnok tehát a központja az épületnek, a honnan a főtengegy irányában érünk a nézőtér földszintjére.

A nézőtéren, a mely különösen alacsonyágával hat deprimálólá, 596 széket helyeztek el két csoportban és huszonkét sorban. Elöl a szinpadnál három-három páholy van, míg a zenekari hely a szinpad alá van mélyítve. A nézőtérről hét ajtó vezet ki a fentebb említett körfolyosóra.

A nézőtér kétemeletes és hátrafelé amfiteatrálisan emelkedik. Az első emeleten, a melyet hasonlóképen folyosó vesz körül, 217 erkélyszék és számszerint 20 páholy van, míg a második emeleten 4 páholy, 399 ülő és 420 állóhely talált elhelyezést.

A mezzanin magában foglalja az udvar páholyát, a melyhez külön lépcső vezet, van itt azonfelül 19 kisebb-nagyobb páholy és néhány női öltöző.

Az első emeleten a vesztibül fölötti tér ruhatár gyanánt szolgál. Itt van az igazgató, titkár, főpénztáros, dramaturg, rendező és könyvelő helyisége, a próbaterem, olvasószoba és a könyvtárhelyiség is; míg a második emeleten a fegyvertár, szabászati műterem, az elnöki és a titkári szoba található. A vesztibül fölötti elliptikus teret büffé céljaira használják fel.

A második emeleti erkély széles foyerral is bír. Ebből a foyerből hét ajtó nylik a tágas másodemeleti erkély álló- és ülőhelyeihez. Innen a széles terraszokhoz juthatni, a melyek száma hat.

A tulajdonképeni szinpad szélessége 24 méter, mélysége 12 és fél méter, a proscénium közel tizennégy méter széles és 8 méter magas.

Ezt követi a hátsó szinpad mely 13,5 méter széles és hét méter mély. A földszinten vannak a szertárak, butorraktárak, szólista szobák és öltözők is, továbbá kapus-páholy és gépműhely.

A hátsó szinpad mögött dobogó szolgál oly célra, hogy lovak, kocsik a szinpadra legyenek szállíthatók.

Az alagsorban van a központi fűtő és szellőző berendezés; egy elektromos pulzator óránként 60.000 köbméter friss levegőt hajt az alagsorban elhelyezett keverő kamarába; innen a nézőtér földszinti padozatának nyílásaihoz és a színház összes helyiségeihez közlekednek csatornák. Az alagsorban vannak továbbá nagy butorraktárak és szertárak, gépezetek, sülyesztők.

A mi a diszitést illeti, a színház belsőjében mindenütt stukkó munkával találkozunk. A proscénium nyílást Gobelinmódra festett vasfüggöny zárja el, amelyet emeltyű segélyével lehet a szinpadi dobogón vagy a szinpadi folyosón leereszteni s a mely mellett látható a szinpad szabályozó készülék.

A nézőtér mennyezetét ugyancsak stukkómű disziti, a mely egybe olvadni látszik a mennyezetfestménnyel, mely utóbbi KRENNERVIKTORNAK alkotása, míg a stukkódisz FRIEDL szobrász műve. A mennyezetten GAÁL JÓZSEF, JÓKAI MÓR és SZIGLIGETI EDE géniuszok által tartott arcképei láthatók.

Az egyes helyiségek butorzata XIV. Lajos korabeli.

A Vigszinsáz épületének eme vázlatosan is kimerítő ismertetése után még csak azt említjük, hogy tervezője az a bizonyos FELLNER ÉS HELMER cég, a melynek hazánkban érdemeit (!) már többször volt alkalmunk kellő világításba helyezni.

TÖRVÉNY A MILLENNIUMRÓL.

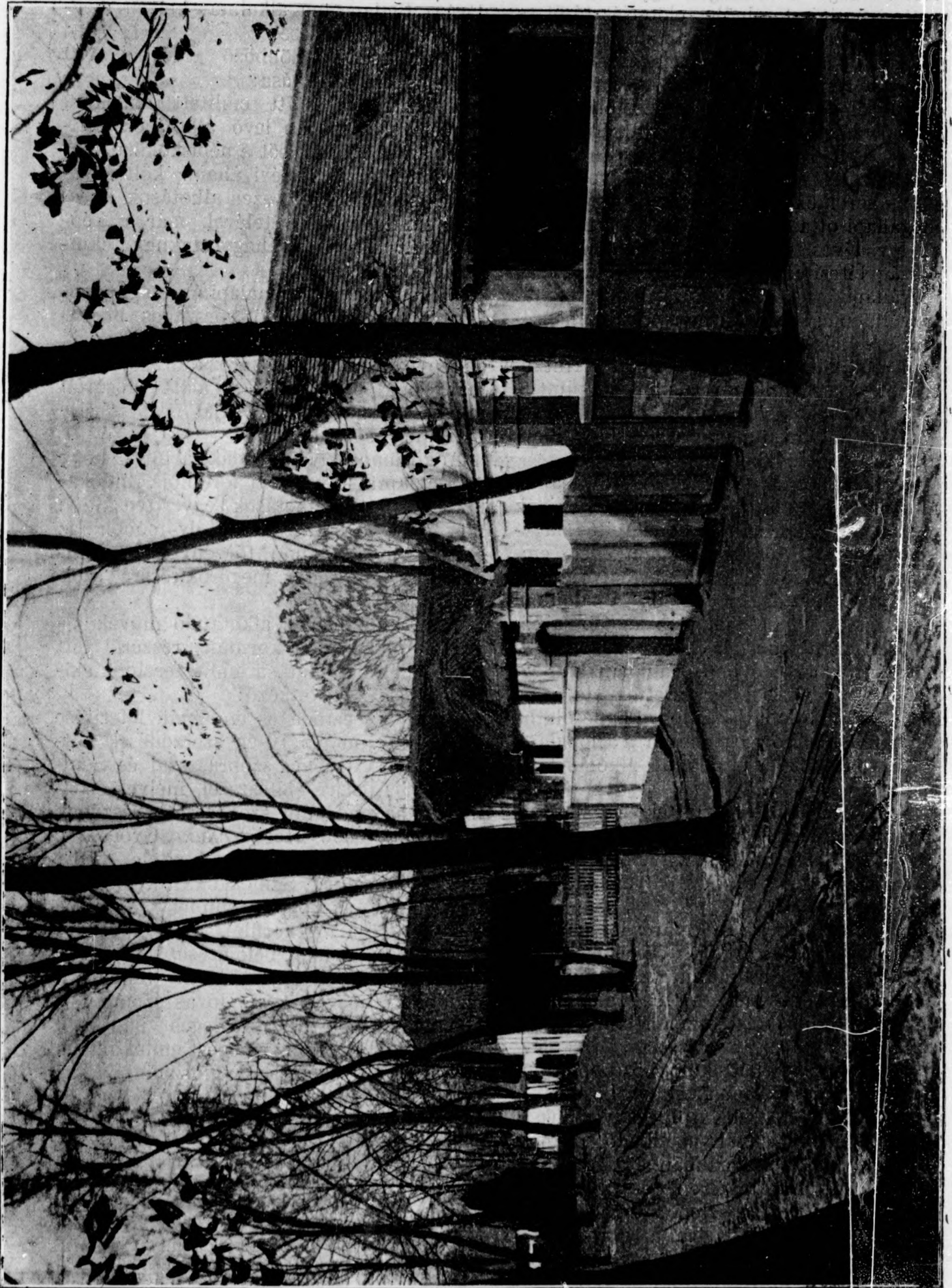
Hazánk ezredéves fennállásának minél impozánsabb megünneplése maradandó műemlékek létesítését, is megkívánta. Ezekre vonatkozólag a miniszterelnök törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé, a mely az annak idején országos határozattal megállapított alkotások költ-

ségeivel és azok elszámolásának módosításaival foglalkozik.

Még WEKERLE SÁNDOR ezredéves fennállásunk ünnepeinek érdekében előterjesztést tett a képviselőházhoz ama kérevel, hogy előterjesztése egy ad hoc bizottsághoz utasíttassék. Az erre válasz-

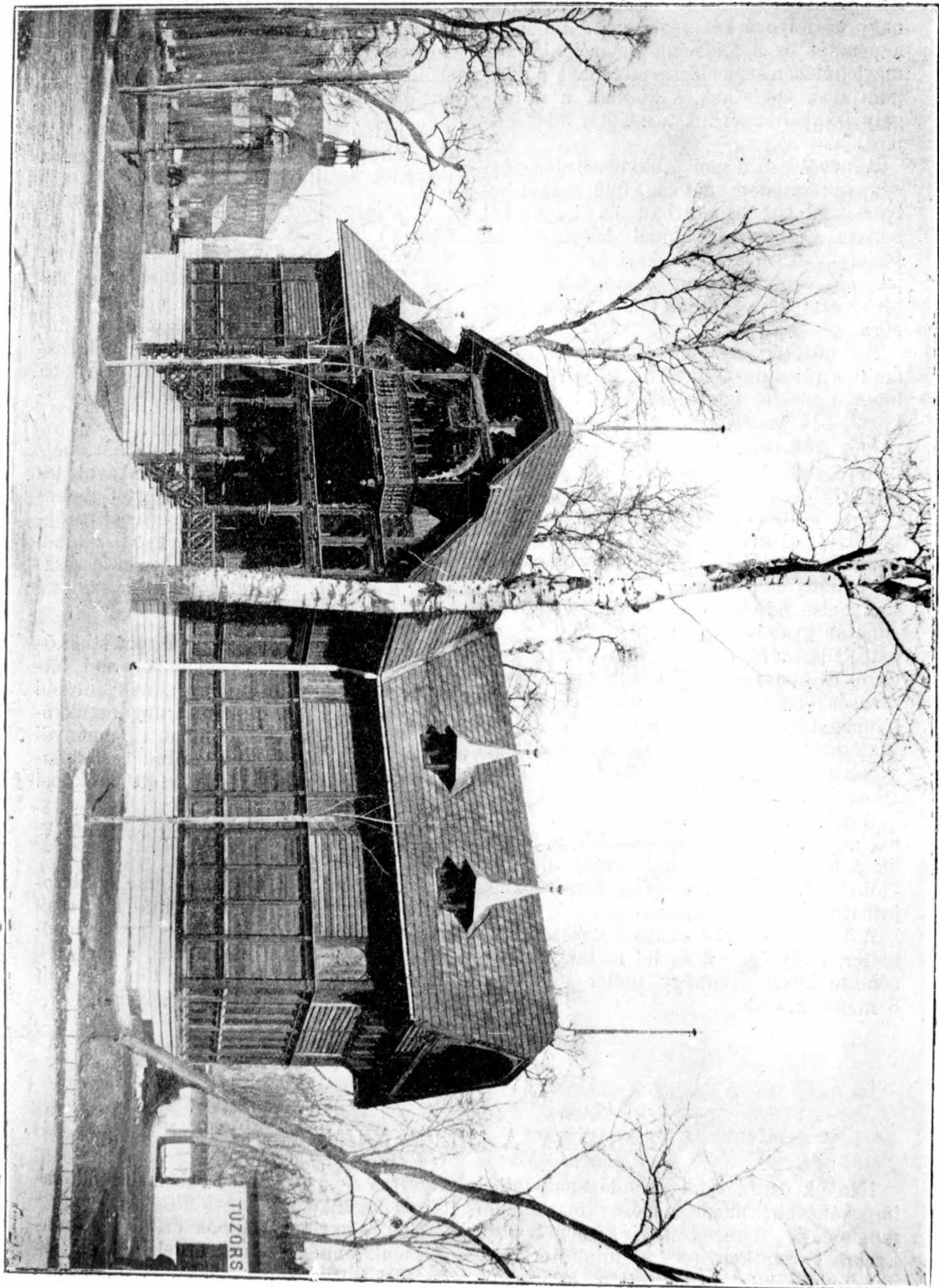

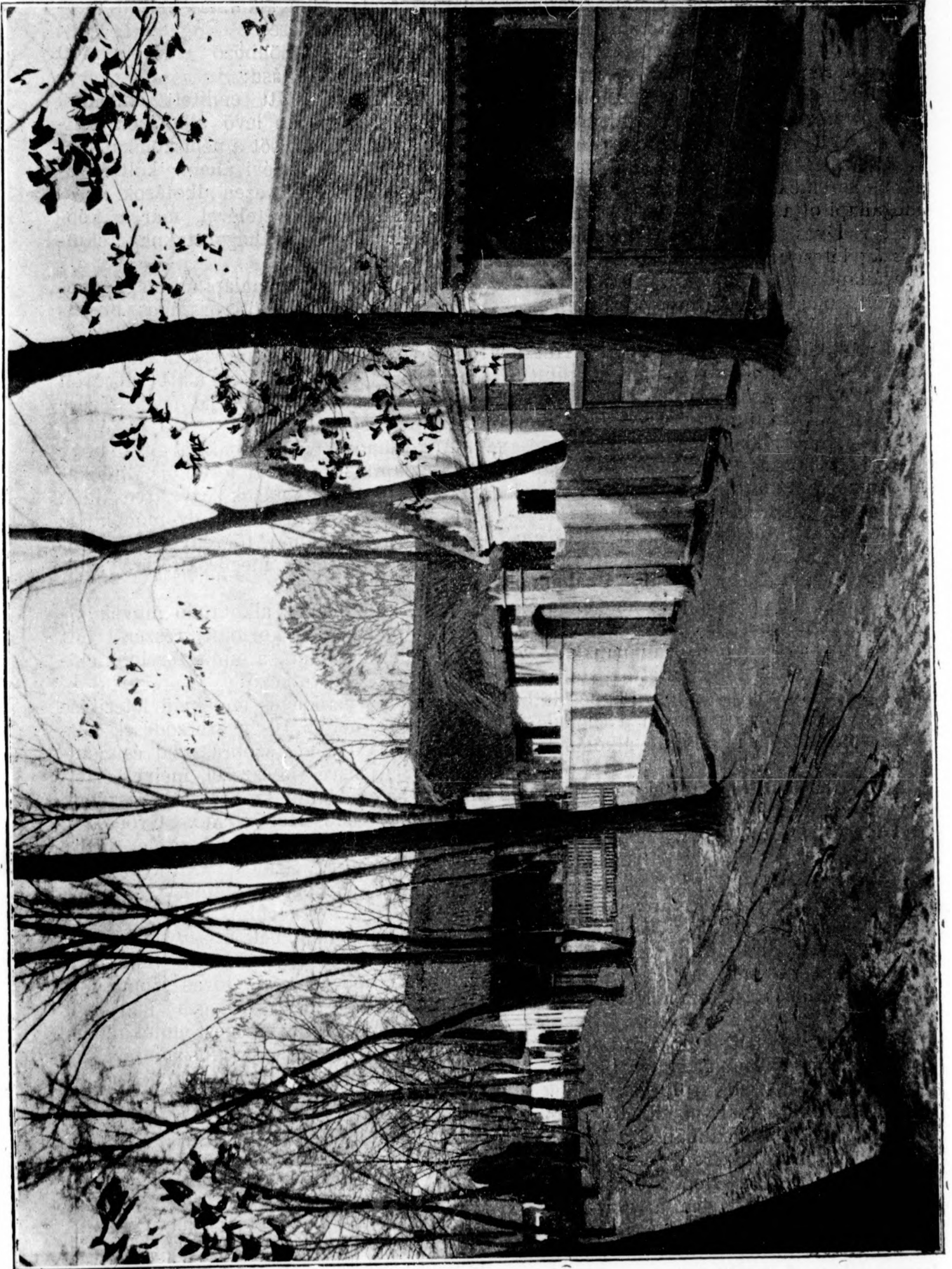
FRIGYES KIRÁLYI HERCEZEG PAVILLONJA.

A KIÁLLÍTÁS FALUJA.

FRIGYES KIRÁLYI HERCEZEG PAVILIONJA.

A KIÁLLÍTÁS FALUJA.

tott 21 tagu bizottság tárgyalás alá is vette a miniszterelnök előterjesztését s jelentése kapcsán a ház abban állapodott meg, hogy az ünnepség megülvése s általában a rendezés és ellenörzés céljából egy főrendiházi és egy képviselőházi tagokból választott 60 tagu bizottság választassék.

A bizottság tárgyalás alá vevén a miniszterelnök előterjesztését, egyenként megállapította ama alkotásokat, melyeket az ezredéves ünnepségek alkalmából az ország létesítendőnek tart. A bizottság megállapítása később országos határozattá is vált, miért is a kormány az ünnepségek megülvésére, ellenörzésére és tanácsolásra kiküldött bizottságokkal érintkezésbelépve, a költségeket is megállapította, melyek ez alkotásokra fordítandók lesznek.

A mi különben magát a javaslatot illeti, azt a következőkben ismertetjük:

A honalapítás ezredik évfordulójának megülvélése iránt nyilvánult óhajnak megfeloén, a kormány a honalapítás nagyjelentőségü, történelmi eseményének emlékezetét aképen vélte leghelyesebben megülvélni, ha az ez alkalomból rendezendő ünnepségeken s egyéb alkotásokon kívül, melyek nem egyenesen a honalapítás ezredévi évfordulójának megülvélése indokából terveztettek, de azzal befejezésük időpontjánál fogva kapcsolatba hozhatók, néhány egyenesen a honalapításra vonatkozó maradandó alkotás létesítetik.

Ily alkotásokul terveztettek és a Magyarország ezeréves fennállásának megülvélése tárgyában az országgyűlés által kiküldött bizottság részéről ilyenekül elfogadtattak:

a) Budapesten a városligetnek az Andrassy-ut és a tó közötti részében a nemzet történelmi multját megörökítő emlékmű állítása (a mely a maga nemében egy idomtalan és eszmenélküli monstrum lesz;

b) az ország hét különböző pontján, nevezetesen: a munkácsi várhegyen, a nyitrai Zobor-hegyen, a Morva vizének a Dunába torkolásánál emelkedő dévényi várhegyen, Pannonhalmán, a zimonyi várhegyen, Pusztaszeren és a brassói Cenk-hegyen emlékoszlopok emelése.

c) Budapesten a várban a Nagy-boldogasszonyról elnevezett koronázási templom mellett Halász-bástyán Szent-István király lovas szobrának felállítása.

d) országos szépművészeti muzeum

létesítése s annak gyűjteményei befogadására Budapesten alkalmas helyen megfelelő épület emelése;

e) az ország különböző vidékein 400 új népiskola felállítása;

A fentebb a) alatt említett emlékmű kivételével a szóban levő alkotások költségei az 1896. évi, sőt a népiskolákat illetőleg már az 1895. évi állami költségvetésbe is fölvetetvén, ezen alkotások, az a) alatt említettnek kivételével, már a képviselőház által is jóváhagyottaknak tekintendők.

Támaszkodva a honalapítás megülvélése tárgyában kiküldött országos bizottság véleményére, részben pedig magának a képviselőháznak határozataira, a kormány a fentebb (a—e) alatt elősorolt művek fogantatását saját felelősségére már meg is kezdte.*)

A kormány kívánatosnak tartotta, hogy a honalapítás ezer évi fordulója indokából létesítendő alkotások, egyesítve külön törvénybe foglaltassanak s ily módon az e részben alkotandó törvény is a honalapítás emlékének megörökítésére szolgáljon.

A mi különben az alkotandó művek kivitele érdekében a kormány részéről tett intézkedéseket illeti, a miniszterelnök előterjesztése a következő:

ad a) Az ezredéves emlékmű létesítése iránt 1895. május 10-én szerződések kötettek ZALA GYÖRGY szobrászszal és SCHICKEDANZ ALBERT építészszel, melyek értelmében az emlékmű szobrászati részének kivitele 523.600 frtéért ZALA GYÖRGYRE, az építészeti résznek kivitele pedig 279.040 forintért SCHICKEDANZRA bízott, úgy hogy az egész műnek létesítése 802.640 frtba fog kerülni.

Az egész műnek befejezése 1902. évre van tervezve, szerződésileg ki van kötve azonban, hogy ÁRPÁD lovas szobra és GÁBOR arkangyal (!) végleges nagyságu főszmintája, valamint az egész emlékműnek egy nyolcad nagyságu gipszmintája az ezredévi kiállításon már látható legyen.

E műemlék költségei — a mint már

*) A mint jelezhetjük, a műemlék ellen nagy ellenmozgalom van keletkezőben, mert egyetlen egy szakeMBER fejébe sem megy az, hogy egy ilyen ezredévet hirdető és az ezredévekre szóló műemlék nagy és szétagazó pályázat nélkül létesíthető lenne. Még a legjobb erők is kénytelenek kétszer-háromszor is megküzdni ily feladat megoldásánál. A mozgalom, mint minket értesítenek az új parlament összeüléseiig eredményekre fog vezetni.

említettett — 802.640 forinttal irányoztattak elő, a miből 58.000 frt már 1895. évben kiutalványoztatván, a fennmaradó 744.640 frt a szerződési feltételeknek megfelelő részletekben az 1897—1902. években volna az állami költségvetésekbe beillesztendő.*)

ad b) Az ország különböző vidékein felállítandó 7 emlékszoborra nézve nem csak a tervek már elkészültek, hanem a pannonhalmi emlék kivételével valamenynyire nézve már a kivitel iránt szerződések is megkötöttek, úgy hogy az emlékek legnagyobb részt még a folyó évben be is fognak fejeztetni és a leleplezési ünnepélyek megtarthatók lesznek.

Ez emlékművek költségei azonban az eredetileg kilátásba vett 200.000 frtot tetemesen meghaladják, a mennyiben a végrehajtásnál kitünt, hogy ha e művek emlékszerű arányokban létesítendő, azok sokkal többbe kerülnek, mint eredileg kilátásba volt véve. Egyébiránt e kerülmény az ezeréves állami fennállás megünneplése tárgyában kiküldött országos bizottságnak is bejelentetett s annak hozzájárulásával emeltettek a költségek 350.000 frtra.

Ebből az összegből 4604 frtot már 1895. évben kellett folyósítani s miután az 1896. évi állami költségvetés átmeneti kiadásának II. fejezet 3/b címe alatt 148.000 frt felvételét, ennél fogva még 197.396 forintnak fedezéséről kellett gondoskodni, a mi az 1897. és következő évi állami költségvetések útján tervezetik.

ad c) Szent-István lovas szobrának Budapesten a Nagyboldogasszonyról nevezett templom mellett a Halász-bástyán felállítása érdekében 1895. május 10-én szerződés kötöttetett STROBL ALAJOS szobrászzsal, melynek értelmében az öntésre kész minta előállítására a nevezett szobrászművész által 101.000 forintért végzendő; a szobor talpazatának előállítása és az ércbeöntésre 99.000 forint van előirányozva, úgy hogy a felállítandó szobor egészben véve 200.000 frtba kerülne.

Minthogy azonban a felállítandó szobor és a koronázási templom kellő érvényesülése érdekében szükségesnek mutatkozott, hogy a templom környéke megfelelően elrendeztessék és a Halász-bástya stilszerűen kiépíttessék és az Albrecht-

utról a bástyára fölvezető, a székesfőváros által építendő monumentális lépcsővel is összhangba hozassék és ennek folytán a székesfővárossal létrejött egyezmény szerint az állam magára vállalta a Halász-bástya stilszerű kiépítésének a SZENT ISTVÁN-SZOBOR melletti, vagyis az építendő új lépcső déli oldalán levő részét: — a Szent-István-szobor felállításának költségei ezen most említett munkálat költségeivel, melyek mintegy 100.000 forintra számíthatók, még szaporodni fognak, úgy hogy az összes költség mintegy 300.000 frtra fog rugni, mely azonban ismét apadni fog azon most még teljes pontossággal meg nem határozható összeggel, mely főleg a székesfővárosnál SZENT ISTVÁN-SZOBORÁRA a főváros 25.000 forintnyi adományából és annak kamataiból, valamint magánadakozások útján egybegyűlt s 60.000 forintot meghaladó összegben a kormány rendelkezésére fog bocsátatni.

A Szent-István-szobornak elkészülése és leleplezése az 1899. évre van kilátásba véve.

A fent jelzett s 300.000 forintot tevő költségekből 12.000 forintot már 1895. évben volt szükséges folyóvá tenni, 30.000 forintot pedig az 1896. évi állami költségvetés átmeneti kiadásainak lévén előirányozva, a fennmaradó 258.000 frt az 1897—1899. évi költségvetések útján lesz fedezendő.

ad d) A szépművészeti muzeum létesítése aképen tervezetik, hogy 2000.000 frt az 1895—1900 közötti 6 évre felosztva, a már meglevő gyűjtemények kiegészítésére és gyarapítására régi és modern művek vásárlására fordíttatnék, az eképen szerzendő gyűjtemények befogadására pedig Budapesten erre alkalmas helyen 1,200.000 frt költséggel pedig muzeum építtessék.

A szépművészeti muzeumba szánt gyűjtemények gyarapítása tényleg már megkezdetvén a már megvásárolt régi művekre és a millennium évében hazai művészek alkotásaira az 1896. évi állami költségvetésben előirányzott tétel szolgáltatja a program szerinti fedezetnek első részletét, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a már eddig foganásított vásárlásokról a szépművészeti muzeum szervezetéről, és a gyűjteményeinek befogadására emelendő épületről külön kimerítő jelentést fog annak idején előterjeszteni.

*) A mit majd meg kell akadályozni; szintén A SZERK. törvényes uton.

E muzeum költségeinek fedezésére, mint ez már 1896. évi állami költségvetésben is az első 572.436 frtnyi részletnek előirányzása alkalmával történt, első sorban az állami ingó vagyonhoz tartozó értékpapírok vétetnének igénybe; azokra a költségekre pedig, a melyek ezen értékpapírok értékesítéséből befolyó összegben fedezetet már nem találnának, az évi állami költségvetésekben kellene megfelelő hitelekéről gondoskodni.

ad e) A 400 népiskola fokozatos felállítására a vallás- és közoktatásügyi miniszter intézkedett.

Miután az 1895. és 1896. évi állami költségvetésekben e célra már 275.000 frt engedélyezve lett, az 1897. évi költségvetés során még 198.000 frtnak fedezéséről kell gondoskodni.

Az elmondottak szerint tehát az imént ismerttetett alkotások összesen 4,850.640 forint költséget idéznek elő, a melynek fedezésére szükséges hitel engedélyezése iránt a törvényjavaslatban történik intézkedés.

Miután a szóban levő intézkedésekre vonatkozó munkálatok már az 1895. évben meg voltak indítandók s ez okból ebben az évben is jelesül az ezredéves történelmi emlékműre 58.000 frt az ország 7 pontján felállítandó

emlékszobrokra 4.604 »
a Szt.-István lovas szobrára . 12.000 »

vagyis összesen 74.604 frt

költség merült fel, a melyet megfelelő tétel hiányában kénytelen volt a miniszterelnök a törvényhozás utólagos jóváhagyásának reményében előirányzaton kívüli kiadásként kiutalványozni.

Ugyancsak a törvényjavaslatban felhatalmazást kér arra is, hogy az 1897-ik évtől kezdődőleg felmerülő kiadások a munkálatok előhaladása szerint szükséges részletekben az illető évi költségvetésekbe fölvehetőek legyenek.

A törvényjavaslat még a végrehajtási záradékot tartalmazza. A törvény kihirdetése után azonnal életbe lép, végrehajtásával a miniszterelnök, a pénzügyi s a vallás- és közoktatásügyi miniszterek bizatnak meg.

A mi különben a törvényjavaslatban említett alkotásokat illeti, ezek közül minden esetre a főszó a millennárius műemlékre helyezendő, mint a melynek egyenes rendeltetése az, hogy az ezred-

éves ünnepély jelentőségét maradandóan megörökítse.

Az emlékművet illető megjegyzéseinknek idején mi is megtettük. Sajnálatosul konstatáltuk, már akkor is, hogy nem nyerjük a legjobbat, mit a nemzeti génusz produkálhat. Sőt a művészi körök egész határozottsággal állást foglaltak az emlékművek illető létesítésével és a tiltakozás szava nem egy helyütt nagyon is erőteljes szavakban jutott kifejezésre.

Annyi bizonyos, hogy helyesebb és természetesebb, dolog lett volna, ha az emlékmű létesítése nyilvános pályázat útján eszközöltetett volna, mert a kérdéses alkotás még elkészülésének idejét illetőleg sem helyezkedik bele az ezredéves ünnep keretébe, s a mellett — a mint ez általánosan ismeretes — a jelentékeny beruházások dacára sem bir művészi becsessel. Minden esetre kár volt ugyanily költség mellett nem azt létesíteni, a mi a magyar művészethez teljesen méltó.

És e körülmény annyival is inkább sajnálandó, mert ujabban valóságos bonyodalom állott elő folyományaképpen ama — talán menthető gondatlanságnak, a mely e tekintetben elkövettetett. Ugy állunk ugyanis, hogy a műemlék számára nincs is hely, mert a hová tervezve van, tulajdonképpen el sem helyezhető.

E kérdéssel a «Magyarország» foglalkozott hosszasan, s miután laptársunk felszólalása nagyon is fontos mozzanatot érint, nem zárkozhatunk el az elől, hogy az illető cikkelyt át ne vegyük. Laptársunk a szoborművet millenniumi ábrándképnek nevezi.

A honalapítás emlékezetének megörökítésére szánt nagy szobormű, úgy mond, melynek költségeire 802.640 frt megszavazását kéri a kormány, most már eljutott annyira, hogy tudni sem lehet hová állítják. A késztetlenségnek, a minden terv és számítás nélkül utolsó pillanatban kapkodó gondatlanságnak monumentális eljárása volt.

A honalapítás nagy emlékművét koncert-festésben mázolta meg a kormány a kirakat számára. Egyszer csak előálltak a vezérek és a nagy királyok szobraival, Gábriel arkangyallal, (!) egy nagy diadalkapuval, melynek az ezredéves ünnepekről hiányzani nem szabad. Olyan sürgősnek jelentették ki, hogy rögtön hozzá kell fogni. Még arra sem találtak időt, hogy a szobrászati és architekturai plánum meg-

valósítására pályázatot hirdessenek a művészek közt. A busás munkára nézve suttymban megkötötték a szerződést két favorizált emberrel, egy szobrászszal és egy építészszel, a többi valamennyi szobrászok és építészek mellőzésevel. Azok aztán be is mutatták egy összehívott társaságnak a szép rajzokat, melyek még azoknak is, a kiknek tetszetek, csak mérsékelten tetszetek, általában pedig nem tetszetek. A két kiválasztottat azonban már megbízatás lelkesítette. Ki volt az emlékmű helye is jelölve, az Andrassy-ut torkolata a városligetnél, a hová addig gr. ANDRÁSSY lovas szobrát akarták állítani, de annak jobb lesz az új országház mögötti téren.

Az egész emlékmű tervezete úgy készült, hogy a fényes Andrassy-ut záradéka legyen, félkör alakú oszlopos csarnok, melynek a közepe ki van metszve s ott foglalnak helyet triumfális szoborművek stb. Máshová, mint egy nagy utvonal végére, melyet plasztikusan akarnak befejezni, a tervezetet felállítani nem lehet. A szobrász hozzá fogott a munkához, de az idő rövid volt. A «művészek» még rövidebb s legfeljebb egy pár alak mintázatát mutathatja be a kiállításon. A pályázat nélküli sietés tehát hiábavalóság volt, a mint ezt mindenki jó eleve belátta.

De most jönnek aztán a többi akadályok, a melyekkel senki sem számolt.

Az artézi kut egész forró buzogásával tiltakozik. Az artézi kutat még akkor kezdték furni, mikor az Andrassy-utnak nyoma sem volt a városliget félreeső, sűrű részén. De az Andrassy-ut aztán úgy vette irányát, hogy a torkolatának éppen a közepére esett a kut. Vas csöveken elvezették a vizét a Nádorszigetre, ott ömlik ki a fürdőben.

A kut fölé pedig építettek kőből egy lépcsős gloriettet. Most ez a kőalkotmány nagy akadály ott, mert az Andrassy-ut

és a kiállítás főbejárata közé esik, az Andrassy-uton jövők elől a szép kapuzat láthatását is zavarja. Gondolták, hogy semmi sem könnyebb, mint azt a magas kő-teraszt elhordani a kutról, s aztán szabad az ut.

A szakértők azonban előállnak, hogy de bizony nem lehet elhordani, mert az nem ok nélkül áll ott, nem ok nélkül olyan magas. Az artézi kutból nagy erővel kiszökellő viznek szükséges az a hely és magasság, a mit a gloriette vesz körül és takar el. Ha bántják, baja támadhat a forrásnak. Jótállni nem lehet semmiért.

Már pedig a nagy emlékműnek is oda kellene jönni, a miatt sem maradhat meg az artézi kut építménye. Az artézi kut válasza pedig az, hogy vagy ő pusztul el, vagy a nagy monumentum nem jöhet oda.

Ugyanis néhai ZSIGMONDY mérnök, ki ezt az artézi kutat is furatta, annak idejében azt a figyelmeztetést tette: nehéz, nagy épületeket a forrásnak még közelébe se állítsanak, mert ez a mélységes furt lyuk nincs kellő szilárdsággal bélelve. Ugyis nagy költségbe került, a hol lehetett, takarékoskodtak. Nagyobb épület a közelségben benyomhatná az artézi kut nyílását s azzal vége volna. Ugyanezt mondják most a szakértők is s utalnak erre a veszélyre, ha az emlékmű oda épül.

Ezt mind az utolsó órában lehetett megtudni, mikor hozzá akartak fogni, hogy a kut építményét eltávolítsák a kiállítási kapu utjából.

Most már az a kérdés, hogy mit képesek csinálni az artézi kuttal és hová építik az emlékművet, ha nem boldogulnak a drága kuttal.*)

*) Ez egymagában elég ok arra, hogy a szerződés felbontassék és egy nagy pályázat irasék ki.
A SZERK.

A Bányászati és Kohászati Csarnok.

(74. oldal.)

(—1) Az ezredéves kiállítás ezen pavilonja a jelenkori főcsoportban foglal helyet, itt mutatják be a bányászat s a fém és vaskohászat összes anyagforrásait, továbbá a bányák és kohók

összes műveleti felszereléseit modellekben. A hunyadmegyei vállalatok a csarnok egyik toldalékában gyűjteményes kiállítást rendeznek.

A pénzügyminiszterium a csarnok

E muzeum költségeinek fedezésére, mint ez már 1896. évi állami költségvetésben is az első 572.436 frtnyi részletnek előirányzása alkalmával történt, első sorban az állami ingó vagyonhoz tartozó érték-papírok vétetnének igénybe; azokra a költségekre pedig, a melyek ezen érték-papírok értékesítéséből befolyó összegben fedezetet már nem találnának, az évi állami költségvetésekben kellene megfelelő hitelekéről gondoskodni.

ad e) A 400 népiskola fokozatos felállítására iránt a vallás- és közoktatásügyi miniszter intézkedett.

Miután az 1895. és 1896. évi állami költségvetésekben e célra már 275.000 frt engedélyezve lett, az 1897. évi költségvetés során még 198.000 frtnak fedezéséről kell gondoskodni.

Az elmondottak szerint tehát az imént ismertetett alkotások összesen 4,850.640 forint költséget idéznek elő, a melynek fedezésére szükséges hitel engedélyezése iránt a törvényjavaslatban történik intézkedés.

Miután a szóban levő intézkedésekre vonatkozó munkálatok már az 1895. évben meg voltak indítandók s ez okból ebben az évben is jelesül az ezredéves történelmi emlékműre 58.000 frt az ország 7 pontján felállítandó

emlékszobrokra 4.604 »
a Szt.-István lovas szobrára . 12.000 »

vagyis összesen 74.604 frt

költség merült fel, a melyet megfelelő tétel hiányában kénytelen volt a miniszterelnök a törvényhozás utólagos jóváhagyásának reményében előirányzaton kívüli kiadásként kiutalványozni.

Ugyanesak a törvényjavaslatban felhatalmazást kér arra is, hogy az 1897-ik évtől kezdődőleg felmerülő kiadások a munkálatok előhaladása szerint szükséges részletekben az illető évi költségvetésekbe fölvehetők legyenek.

A törvényjavaslat még a végrehajtási záradékot tartalmazza. A törvény kihirdetése után azonnal életbe lép, végrehajtásával a miniszterelnök, a pénzügyi s a vallás- és közoktatásügyi miniszterek bizatnak meg.

A mi különben a törvényjavaslatban említett alkotásokat illeti, ezek közül minden esetre a főszó a millennáris műemlékre helyezendő, mint a melynek egyenes rendeltetése az, hogy az ezred-

éves ünnepély jelentőségét maradandóan megörökítse.

Az emlékművet illető megjegyzéseinknek idején mi is megtettük. Sajnálatosul konstatáltuk, már akkor is, hogy nem nyerjük a legjobbat, mit a nemzeti génusz produkálhat. Sőt a művészi körök egész határozottsággal állást foglaltak az emlékművek ilyen létesítésével és a tiltakozás szava nem egy helyütt nagyon is erőteljes szavakban jutott kifejezésre.

Annyi bizonyos, hogy helyesebb és természetesebb, dolog lett volna, ha az emlékmű létesítése nyilvános pályázat útján eszközöltetett volna, mert a kérdéses alkotás még elkészülésének idejét illetőleg sem helyezkedik bele az ezredéves ünnep keretébe, s a mellett — a mint ez általános ismeretes — a jelentékeny beruházások dacára sem bir művészi becsűvel. Minden esetre kár volt ugyanily költség mellett nem azt létesíteni, a mi a magyar művészethez teljesen méltó.

És e körülmény annyival is inkább sajnálandó, mert ujabban valóságos bonyodalom állott elő folyományaképen ama — talán menthető gondatlanságnak, a mely e tekintetben elkövetetett. Ugy állunk ugyanis, hogy a műemlék számára nincs is hely, mert a hová tervezve van, tulajdonképen el sem helyezhető.

E kérdéssel a «Magyarország» foglalkozott hosszasan, s miután lapjaink felszólalása nagyon is fontos mozzanatot érint, nem zárkozhatunk el az elől, hogy az illető cikkelyt át ne vegyük. Lapjaink a szoborművet millenniumi ábrándképnek nevezi.

A honalapítás emlékezetének megörökítésére szánt nagy szobormű, úgy mond, melynek költségeire 802.640 frt megszavazását kéri a kormány, most már eljutott annyira, hogy tudni sem lehet hová állítják. A készületlenségnek, a minden terv és számítás nélkül utolsó pillanatban kapkodó gondatlanságnak monumentális eljárása volt.

A honalapítás nagy emlékművét koncert-festésben mázolta meg a kormány a kirakat számára. Egyszer csak előálltak a vezérek és a nagy királyok szobraival, Gábrriel arkangyallal, (!) egy nagy diadal-kapuvál, melynek az ezredéves ünnepekről hiányzani nem szabad. Olyan sürgősnek jelentették ki, hogy rögtön hozzá kell fogni. Még arra sem találtak időt, hogy a szobrászati és architekturai plánum meg-

valósítására pályázatot hirdessenek a művészek közt. A busás munkára nézve suttymban megkötötték a szerződést két favorizált emberrel, egy szobrászszal és egy építészszel, a többi valamennyi szobrászok és építészek mellőzésevel. Azok aztán be is mutatták egy összehívott társaságnak a szép rajzokat, melyek még azoknak is, a kiknek tetszettek, csak mérsékelten tetszettek, általában pedig nem tetszettek. A két kiválasztottat azonban már megbízatás lelkesítette. Ki volt az emlékmű helye is jelölve, az Andrassy-ut torkolata a városligetnél, a hová addig gr. ANDRÁSSY lovas szobrát akarták állítani, de annak jobb lesz az új országház mögötti téren.

Az egész emlékmű tervezete úgy készült, hogy a fényes Andrassy-ut záradéka legyen, félkör alakú oszlopos csarnok, melynek a közepe ki van metszve s ott foglalnak helyet triumfális szoborművek stb. Máshová, mint egy nagy utvonal végére, melyet plasztikusan akarnak befejezni, a tervezetet felállítani nem lehet. A szobrász hozzá fogott a munkához, de az idő rövid volt. A «művészek» még rövidebb s legfeljebb egy pár alak mintázatát mutathatja be a kiállításon. A pályázat nélküli sietés tehát hiábavalóság volt, a mint ezt mindenki jó eleve belátta.

De most jönnek aztán a többi akadályok, a melyekkel senki sem számolt.

Az artézi kut egész forró buzogásával tiltakozik. Az artézi kutat még akkor kezdték furni, mikor az Andrassy-utnak nyoma sem volt a városliget félreeső, sűrű részén. De az Andrassy-ut aztán úgy vette irányát, hogy a torkolatának éppen a közepére esett a kut. Vas csöveken elvezették a vizét a Nádorszigetre, ott ömlik ki a fürdőben.

A kut fölé pedig építettek kőből egy lépcsős gloriettet. Most ez a kőalkotmány nagy akadály ott, mert az Andrassy-ut

és a kiállítás főbejárata közé esik, az Andrassy-uton jövők elől a szép kapuzat láthatását is zavarja. Gondolták, hogy semmi sem könnyebb, mint azt a magas kő-teraszt elhordani a kutról, s aztán szabad az ut.

A szakértők azonban előállnak, hogy de bizony nem lehet elhordani, mert az nem ok nélkül áll ott, nem ok nélkül olyan magas. Az artézi kutból nagy erővel kiszökellő viznek szükséges az a hely és magasság, a mit a gloriette vesz körül és takar el. Ha bántják, baja támadhat a forrásnak. Jótállni nem lehet semmiért.

Már pedig a nagy emlékműnek is oda kellene jönni, a miatt sem maradhat meg az artézi kut építménye. Az artézi kut válasza pedig az, hogy vagy ő pusztul el, vagy a nagy monumentum nem jöhet oda.

Ugyanis néhai ZSIGMONDY mérnök, ki ezt az artézi kutat is furatta, annak idejében azt a figyelmeztetést tette: nehéz, nagy épületeket a forrásnak még közelébe se állítsanak, mert ez a mélységes furtlyuk nincs kellő szilárdsággal bélelve. Ugyis nagy költségbe került, a hol lehetett, takarékoskodtak. Nagyobb épület a közelségben benyomhatná az artézi kut nyílását s azzal vége volna. Ugyanezt mondják most a szakértők is s utalnak erre a veszélyre, ha az emlékmű oda épül.

Ezt mind az utolsó órában lehetett megtudni, mikor hozzá akartak fogni, hogy a kut építményét eltávolítsák a kiállítási kapu utjából.

Most már az a kérdés, hogy mit képesek csinálni az artézi kuttal és hová építik az emlékművet, ha nem boldogulnak a drága kuttal.)*

*) Ez egymagában elég ok arra, hogy a szerződés felbontassék és egy nagy pályázat irasék ki.
A SZERK.

A BÁNYÁSZATI ÉS KOHÁSZATI CSARNOK.

(74. oldal.)

(—1) Az ezredéves kiállítás ezen pavilonja a jelenkori főcsoportban foglal helyet, itt mutatják be a bányászat s a fém és vaskohászat összes anyagforrásait, továbbá a bányák és kohók

összes műveleti felszereléseit modellekben. A hunyadmegyei vállalatok a csarnok egyik toldalékában gyűjteményes kiállítást rendeznek.

A pénzügyminiszterium a csarnok

költségeihez 50.000 frtot engedélyezett. Az egész csarnok egy fő- és egy melléképületből áll, mely eléggé szervesen van egymással összekötve. A jelen füzetben bemutatott képünkön e két részlet egész terjedelemben látható.

A főcsarnok hosszú három hajós épület, melynek két szélső homlokzata egyszerűbb kiképzést nyert, mint a főbejáratot magába foglaló középső rész. Két karcsu torony között foglal helyet a hajókat elzáró üvegfal, melynek faváza, miként a falaké is, szabadon látható.

A főbejáratból képünkön csak az egyik kohóformájában stilizált hatalmas pillér látszik. Ilyen kettő van, melyet impozáns

diadaliv kapcsol össze, fölötte négyszögletes nyílásokkal áttört fal által az oromfal egyenesen záródik. A diadaliv alatt ismét üvegfal tűnik előtérbe, alatta a mellékhajók magasságában kettős és félkörívben záródó csinos portálé foglal helyet.

A melléképület sokkal nyugtalanabb benyomást tesz, egymást keresztező traktusokból áll, melyeket centrális nyolcszögletes fölépítmény koronáz.

Ez emeletes építmény pilota alapon készült, favázás fallal s kátrány fedéssel.

Tervezői KORB és GIERGL. Az építők 2900 m² területet építettek be, a minek összes költsége 75.800 frtra lett előírva.

A KIÁLLÍTÁS FALUJA.

(65. oldal.)

(—1) A néprajzi kiállítás elhelyezésére egész falut építettek fel az intéző körök. Nincs Magyarországon nemzetiség, melynek házával itt ne találkoznánk. Művészeti szempontból is sok figyelemre méltó dolgokkal találkozunk eme, az illető vidékek miliójének megfelelően készült házakon, melyek általános benyomása olyan, mintha az építészeti történet őskorának egyik fejezete elevenednék meg szemeink előtt.

A textiltárgyak ornamentikáinak naiv stilizálása a székely ház portáléján érvé-

nyesül leginkább, de ez egyéb falusi házakon is szembetűnő. S a sok helyen ügyefogyott festés sincs minden eredeti báj nélkül. A legtöbb épület pedig, melynek mintáit kiállításunkon többnyire az illető vidékekről való mesteremberek készítették, elég anyagot nyújt a műértőnek. Az irodalom a népies költészetből merített erőt, valahányszor megújrodása élet-szükségletté vált, ha ennek analogiája az építőművészetben is érvényesülhetne, talán a modern architektura terén is új reneszánszra ébredhetnének.

AZ AQUINCUMI LAKÓHÁZAK.

(K. B.) Az aquincumi romok között négy lakóház maradványai kerültek napfényre. Csak az egyikről mondhatjuk el, hogy jobb módu emberé volt. Még a külön fürdő sem hiányzik, mely az épület hátsó része egyik sarkán épült. A lényeges részek minden kicsinysége mellett felismerhetők benne.

Érdeklődésünket főleg a hideg fürdőmedence előtti helyiség mozaikpadlózata köti le. A maeander-kereten belül fehér alapon három emberi alak tűnik szembe. Kettő egymással birkozik; a fekete alak

fölemelve tartja a szürkét, hogy minden ellenszegülése dacára a következő pillanatban földre teritse. A palaestra életéből vett jelenettel van dolgunk. A birkózók ugyanis athleták; legjellemzőbb ismertető jelök meztelenségükön kívül fejükön a csomóba kötött haj (cirrus). A harmadik guggoló alak a felügyelő, kezében pálcával. A képet jobb felől a pálmaág, a győzelem e jelvénye, fölötte három, tartón lógó varakókés (striglis), melyekkel a küzdők a testüket a rákent olajtól megtisztítani szokták, másik oldalon egy olajtartó edény

s végül alatta egy gyámon nyugvó csésze, egytől-egyig a testgyakorlólhelyek szokásos berendezéséhez tartozó tárgyak egészítik ki.

A kapu a ház gazdasági udvarára vezetett. A mészkőlapok alatt, melyek az udvar talaját fedik, csatorna vonul. Ebbe gyűlt össze a szomszédos tetők vize. Egy négyszögű s még jelenleg is a csatorna fölött nyugvó kőlap fogta fel s négy rózsalakban kivágott nyíláson eresztette a csatornába.

Ezen udvarra nyílt a ház egyik legérdekesebb helyiségének ajtaja. A hatalmas négyszögű terem közepén még eredeti helyén áll a két pillérláb, rajtuk négyszögű pillérek emelkedtek, a melyeken a keresztboltozat nyugodott. Annyi bizonyos, hogy az egész házban ez volt a legdiszesebb helyiség. Falait növénymotivumokkal ékített freskók fedték, talaja különböző márványlapokkal volt kirakva. Nem lehetett más rendeltetése, mint a mi a császári korban az itáliai házak atriumáé volt: a házigazda elfogadó terméül szolgált. Mély fekvése a külső talajalakulathoz való alkalmazkodásban leli magyarázatát. Mennél beljebb hatolunk ugyanis, a talaj annál jobban emelkedik. Meglepő széles küszöbkövén át jutunk a ház hátsó részébe. Közepét tágas udvar foglalja el. E köré csoportosulnak a lakószobák, a melyekbe a bejáratok az udvart mind a négy oldalról körülzáró csarnokból (peristilum) nyíltak. Az egyes lakosztályok világosságukat az ajtónyílásokon át első sorban az udvarról kapták. Az ajtók ugyanazért helyenként meglepő arányokat mutatnak.

Itáliában semmi nyoma annak, hogy a házakat, úgy mint nálunk, fűtötték volna. A fűtési berendezés lényegében ugyanaz, a melylyel a fürdőkben találkozunk. Legtöbb helyen beérték azonban azzal, hogy csak a padló egy része alatt terült el hypocaustum. Főleg e szempontból érdekesek a többi házmaradványok.

Nem elég, hogy a római szilárd kőépü-

leteket emelt, arra is nézett, hogy mennél kellemesebb otthont szerezzen magának. Házát nem azért építette, hogy a külvilág gyönyörködjék benne. A homlokzat rendszerint egész sima. Ha voltak ablakok, azok inkább keskeny réseknek mondhatók. Másrészt azonban nálunk még nem ismert sem földes padlózatot, sem meszelt falakat.

A legközönségesebb talajburkolat az u. n. terrazzo volt. Finomsága attól függött, hogy mily apróra tört tégladarabokat keverték a mészbe. A csiszolás következtében gránitszerű külsőt nyert. Négy négyszögű téglalapokat csak a középületekben, pl. fürdőkben használtak. Ellenben kis négy-, hat- és nyolcszögű hasábok, továbbá kisebb-nagyobb piskóták alakjában a téglák is alkalmas elég csinos padlózatok előállítására. A legköltségesebb, de egyuttal legizletesebb fajtáját a kőmozaik képezte. A különböző nagyságu és színű kövecskék lehetővé tették, hogy a padózat ne csak ornamentális, hanem figurális dísz is nyerjen. A padlózatok márványlapokkal való kirakása kivételés lehetett.

A falvakolat mindenütt színes festést mutat. A színeket közönségesen még akkor rakták fel, míg a vakolat megőrizte nedvességét (al fresco). Különösen kedvelt szín volt az u. n. pompeji vörös. A falfestmények többnyire apró töredékekben maradván reánk, a falfelületek stilisztikai oldalát nem igen ítélni meg. A vízszintes hármass beosztás bizonyára nálunk is uralkodott. Egyes függélyes vonalak és sávok további mezőkre osztották. Figurális díszítéseknek Aquincumban még eddig nem akadtak nyomára. Ellenben növényi motivumokkal ismételt találkozunk. Legszi- vesebben mégis a különböző márványfajokat utánozták, magától értetődik, hogy a legtöbb esetben nem a leghivebben.

A falfelület fölül rendszerint stuccopárkány szegte. Szebbnél szebb mintákat láthatunk a muzeumokban. Maga az aquincumi muzeum mintegy harmincfélét őriz.

AZ IPARMŰVÉS ZET 1895-BEN.

(Könyvismertetés.)

(—1.) A magyar iparművészeti társulat megszűnt folyóiratát van hivatva pótolni eme vaskos füzet, mely a közel múltban napvilágot látott. Sehoh Európában nem nehezebb dolog művészettel foglalkozó lapot szerkeszteni, mint Magyarországon s a kinek e nehézségeken kívül arról is van tudomása, hogy mennyi gáncscsal kellett megküzdeni a «Művészi Ipar»-nak, nem csodálkozhatik azon, hogy végre is pályafutásában megrekedt.

Azok az emberek, a kik építészeti pályázatainkon elevenek és holtak fölött itélkeznek, övéik javára hivatalos szaklapjaikban minduntalan kicsinylő gúnyal nyilatkoztak az iparművészeti társulat működéséről. A legujabb kiadványban azonban már ők szerepelnek túnyomó számban, a miből azt következtethetjük, hogy az iparművészeti társulat is irányt változtatott, a mi ellen semmiképen nem volna megjegyzésünk, ha Az Iparművészet 1895-ben című munka csak némiképen is kárpótolná a Művészi Ipar folyóiratának megszűnéseért.

Dr CZOBOR BÉLA cikkén kívül, melynek magva már egyébűtt is megjelent, alig van e vaskos füzetben értekezés, mely az iskolai értesítők színvonalán felül emelkednék. A műmellékletek megvágatása pedig épenséggel szerencsétlennek tünteti fel az új irányt. Avagy mit keres ott a magyar leszámítoló és pénzváltó bank bejáratának cinkografikus képe? Az a lapos ivben záródó kapu, a tetejébe kent unalmas barokk cégtáblával, a két oldalán a hasonló koncepcióju márvány építáfiumokkal bár (!) HAUSZMANN ALAJOS is tervezte, a pallérs till disz é ü l sz ö l g á l h a t n a c s a k.

Egy banképület címe alatt egész dithirambot olvashatunk az ócska WURM-ház átalakításáról, pusztán azért, mert «nemes anyaggal» kendőzték a tisztos régi-ségű falakat.

Ép ilyen hódolatteljes jó akarattal ismerteti valamelyik névtelen cikkiró a kassai és bártfai templomok részére megrendelt oltárterveket is, a melyeken nyilvánvaló, hogy mesterük minden fantázia nélkül szükölködik s a melyeknél

szárazabb koncepciókkal a csucsives stíl elaljasodásának korában sem találkozhatni. A kassai Sz.-JÓZSEF oltár csucsives stíljét STEINDL ur kupolával kombinálja, miként az új országház, melyet egy laikus ismerősünk gotikus bérházba ojtott lipótvárosi bazilikának nevezett el, mely állítás nincs minden megdöbbentő igazság nélkül. SZENT-ISTVÁN kassai oltárán is találkozunk olyan motivummal a támasztó ivként szereplő cikornyák kifelé pödörvék, mivel a tervező nyilván a nemzeti irányra akar célozni. A szent sir oltára a fülkáját övező flamboyant ivvel hihetetlenül száraz koncepció, KRISZTUS testét jobbról-bairól konzolokon álló s nálánál tizszer kisebb alabárdosok őrzik, melyek az országház tornyán balanszirozó miniatúr kéményseprők hasonmásaként tünnek fel.

S e z o l t á r o k T i r o l b a n f o g n a k k é s z ü l n i g a z d a g f e s t é s b e n ; e z t o l v a s s u k a t e r v i s m e r t e t é s e g y i k p a s s z u s á b a n . M á r m o s t a z t s z e r e t n ö k t u d n i , m i n e k a l a p i t o t t a k o r m á n y B á r t f á n o l t á r f a r a g ó i s k o l á t é s n a g y s z a b á s u s z o b r á s z m ű h e l y t , h a a z á l t a l a s z u b v e n c i o n á l t t á r s u l a t é g i s e a l a t t k é s z ü l ő m ű v e k k ű l f ö l d r ö l s z e r e z t e t n e k b e

A külföldi iparművészetről egyébként is bőven számol be füzetünk, a mi ellen nem lehet kifogásunk, csak az a baj, hogy a művészi ipar magyarországi termékeinek csekély összegéről is mostohán vagy épenséggel nem emlékeztek meg.

A sokszorosító műiparosok közül a társulat «hivatalos» cinkográfusának nevével a szövegben is lépten-nyomon találkozunk.

A rézmaratás, melylyel autotipiáit külön is elnevezik, a laikust könnyen megtéveszti, a legtöbb rézkarcnak (Radierung) fogja tartani, holott ez nem egyéb, mint amerikainak nevezett módszer szerint készült antotipia, mely a cinlemezeken készülttől csak annyiban különbözik, hogy drágább s melyet tudtunkkal nem a pártfogolt cinkográfus honosított meg nálunk, a kivel hasonló kaliberű munkákat Magyarországon vagy féltucat más cinkográfus is produkál. Ezek megnevezését

azonban füzetünk gondosan kerüli; nem tudjuk ezt be célzatosságnak, ám az iparművészeti társulatnak még a látszatát is el kellene kerülnie annak, mintha egy ember érdekében exponálná tekintélyét.

A cinkografikus műmellékletek különben csinosak, jóllehet az ANGERER és GÖSCHL-féléket felül nem mulják; külön lapra szánt képeknél azonban megfelelőbbnek tartottuk volna a fénynyomatot. Bármily finom is az autotipia, a recenáló alkalmazása folytán rajza mindig elmosódott, többé-kevésbé homályos.

Az iparosok számára készülő mintalapok fénynyomatban készültek, ismertetőjük szerint «becsületére válnak a hazai sokszorosító műiparnak.» Tudtunkkal a fővárosban nincsen üzemben levő, gyorsajtókkal dolgozó fénynyomda; nagyon lekötözte volna az ismertető a külföldre szoruló hazai kiadókat, ha azt is megírja, hogy hol készülnek nálunk fénynyomatok; a tagilletmény számba menő füzet egyetlen ilyen műmellékletén nincs kitéve a nyomda neve, nyilván ezt is külföldön készítették. REPIN DUSE ELEONORÁT ábrázoló s a szent-pétervári államnyomdában készült pompás rézkarcán kívül még szá-

mos szöveg közé nyomott kép tarkítja a füzetet.

A székely-udvarhelyi állami tanműhelyben készült faragványok csinosak, csak az a kár, hogy ott is a barokk-stíl látszik uralkodónak. A mintalapok próbanyomatain rokokó butorokat látunk, a melyek bizony nem igen fogják nemesíteni iparosaink izlését. Szerény nézetünk szerint célszerűbb volna műtörténelmi becsü tárgyak képeit műiparosainknak mintául adni.

Tudós architektusok többé-kevésbé eredeti terv inek szolgálai utánzásával még természetes fantáziájuktól is megfosztjuk őket.

Az az irány, melyet most követünk, csupán építészeinknek válik előnyére, a műiparos pusztán gépies munkát végez, mely legfeljebb a gyári árukkal versenyezhet. A művészi stilisztika elemeivel ismertessük meg inkább a műhelyek népét, ne meg a nagy közönséget, mely manapság pusztán a barokk görbületeiben lát stilszerűséget s mivel az ilyen, de különösen a rokokó butorok kényelmetlenek, nem kér a művészi ipar termékeiből s maholnap ennek fogalma azonos lesz a hasznavehetetlen piperecikkekével.

AZ ÉPÍTÉSZETI NAGYPÁLYÁZAT.

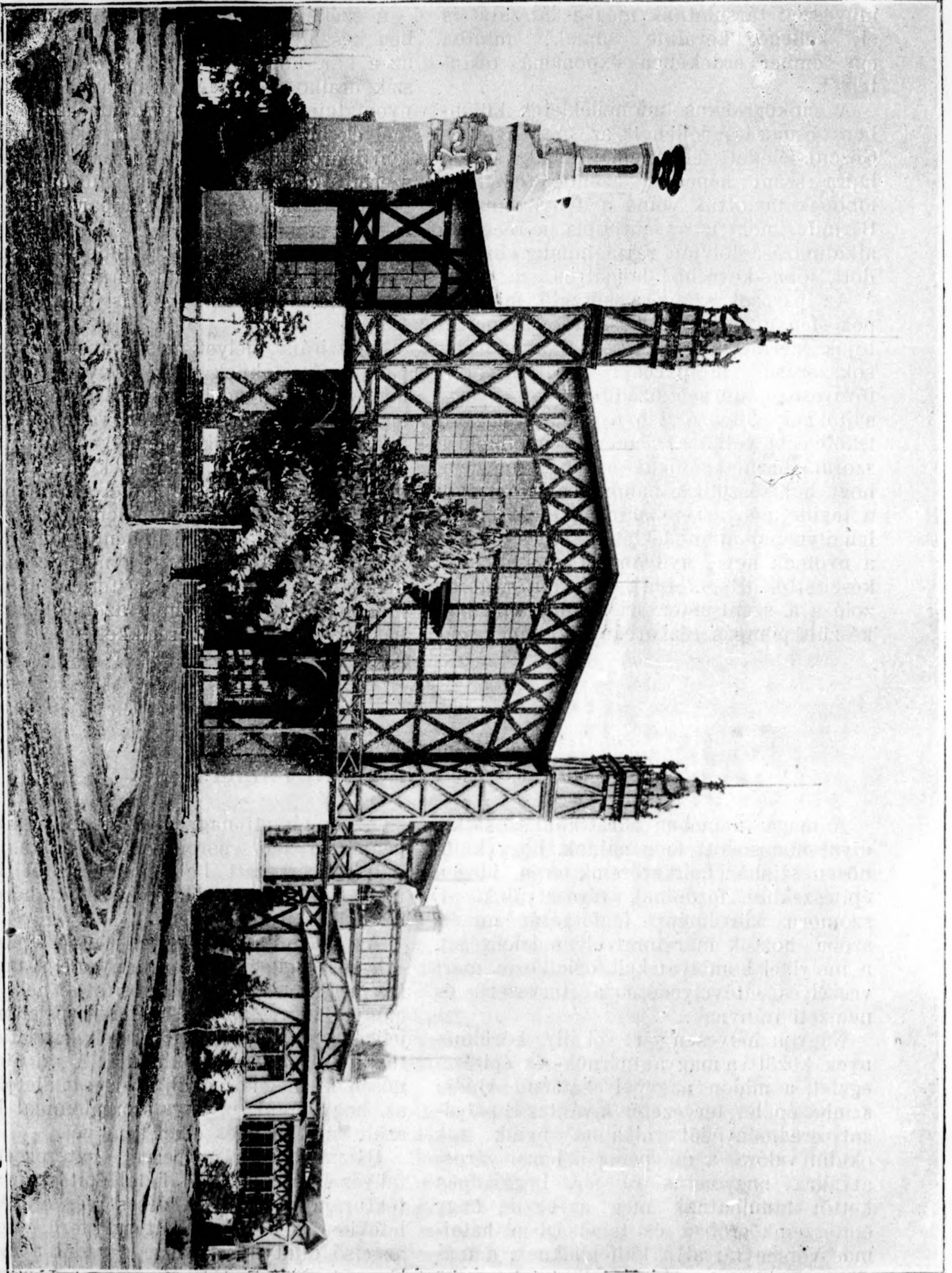
A maga nemében páratlanul szokatlan divat honosodott meg nálunk, hogy különösen színházi építkezéseink terén idegen építészekhez fordulnak városatyáink. E szomorú körülmény fenforgását mi is szóba hoztuk már mint olyan jelenséget, a melylyel komolyan kell foglalkozni, mert veszélyes eltévelyedése a tervszerű és nemzeti iránynak.

Nagyon helyesen járt el ily körülmények között a magyar mérnök- és építészegylet, a midőn nagypályázatában vidéki színházépület tervezetét kívánta. E pályázat eredményéből alkalom nyílik sok okulni valóra, a mi pedig a hazai városatyákra nagyon is rá fér. Legfőképpen kettőt tanulhatnak meg: az egyik, hogy építészeink erőben és tehetségben hatalmas versenytársai a külföldieknek, a másik pedig, hogy ambíció tekintetében örvendetes előny konstatálható a magyar építészeknél.

Az építészeti nagypályázatban a fiatal generáció lett sorompóba szólítva. Öt pályázat érkezett be s mind az öt komoly munka gyümölcse. Közülök három részesült kitüntetésben.

Az első díjat HOEPFNER GUIDÓ építész «Orfeus» jellegű tervezete nyerte. A munka programszerűsége biztosította neki az előnyt BÁLINT ZOLTÁN «Thália-Terpsichore» jellegű tervezete fölött, a mely eredetiség tekintetében jóval fölülmulja. A mi különösen kiemelendő a díj nyertesét illetőleg, az, hogy munkája nagy szorgalommal készült és a jó izlés ellen sem vét.

BÁLINT ZOLTÁN terve határozottan művészi kézre vall. A fiatal építész architektúrája meglepően izléses még a részletekben is és e mellett egyszerű. Hogy az első díjat nem nyerte, egyedül a diszlépcsőn mult, a melyet pedig a program kikötött. A dicsérettel kitüntetett tervezet a JÓNÁS DÁVIDÉ. Az «Alea jackta» jelligével

BÁNYÁSZATI ÉS KOHÁSZATI CSARNOKA.

ellátott tervezet inkább csak egyes részleteiben megfelelő. A gyakorlati szempontok figyelmen kívül hagyása jellemzi legfőképpen. Annyi azonban bizonyos, hogy oldalnézete sikerült és méltóvá teszi a kitüntetésre.

Ily szép eredménnyel végződött tehát a magyar mérnök- és építész-egylet nagy-

pályázata. A magyar építészet fejlettségének egyik figyelemre méltó megnyilatkozása ez, a melyvel komolyabban foglalkozni s a mely fölött hosszasan is elmélkedni nagyon ajánlatos volna mindazoknak, akik a közügyeknek vélnek szolgálatot tenni, midőn a magyar művészetet alaptalanul lealacsonyítják és sárbarántják.

A HÁZBÉRADÓMENTESSÉG.

(—) Mult számunkban ismertettük ama javaslatot, a mely a házadó-törvényt lesz hivatva módosítani. Miután a javaslat fontos közgazdasági érdekeket érint, szükségesnek tartjuk a magunk megjegyzéseit is megtenni.

Mindenekelőtt elismerésünket kell kifejeznünk, hogy a pénzügyminiszter, felfogva a helyzet komolyságát, az építkezési kedvnek a fokozását vette célba. A kérdés csak az, mennyiben felel meg e nagyfontosságú közgazdasági érdeknek a kérdéses javaslat?

Ha tárgyilagosa akarunk lenni, feltétlenül el kell ismernünk, hogy a javaslat jelen alakjában nem kielégítő. Épen úgy áll ez a fővárosi, mint a vidéki építkezéseket illetőleg. Mind a két irányban csakis hézagos intézkedéseket tartalmaz, a melyek semmiképen sem lesznek elegendők arra nézve, hogy az építkezési kedv a szükségletekkel aránylagosan fokozódjék.

A törvényjavaslat legnagyobb hibája minden esetre az, hogy nem terjed ki az egész országra. A midőn a kedvezményeket csakis a házbéradó alá eső vidéki városokban építendő házakra kívánja kiterjeszteni, figyelmen kívül hagyja városaink javarészét. A házosztályadó alá eső építkezések mellőzésével ugyanis csakis az eredményeztetik, hogy az építkezések eszménye: a családi ház építése elnyomatik. És e körülmény annál inkább sajnálandó, mert a törvényhozás gondoskodását elvonja épen ama elemektől, a melyek körében az építkezési kedvnek a fokozása egyik leghathatósabb eszköz a haladásra. Semmiképen nem indokolt közgazdasági irányzat ez, a mely épen ott előnyösít, a hol a kisebbség áll, a helyett, hogy a tulnyomó többséget venné iránytadónak.

A mi különben a házbéradó alá eső

vidéki városokban építendő házakat illeti, azokra vonatkozólag a javaslatban megjelölt kedvezmény elégséges volna. Az építkezők terhei aránylagos megkönnyítést nyernek s így ha e szakaszok a fent érintett építkezésekre is kiterjesztetnének, az építkezési kedv a legnagyobb határozottsággal felpezsdülhetne.

Már a fővárost illetőleg ez nem mondható. E tekintetben a javaslat hézagos s a célzattal ha nem is ellentétes, még sem kedvező arra, hogy a mutatkozó stagnálásba pezsgést hozzon.

Hogy az ó-budai részek eddigelé nem tartottak lépést a székesfőváros többi részeivel, annak az oka ama körülményben rejlik, hogy az 1868: XXII. t.-cikk hatálya rájuk nem terjedt ki. Az adókedvezmény teljes megvonása előidézte a nagymérvű hátramaradottságot annak dacára, hogy a budai részek természeti fekvésüknél is predestinálva volnának a főváros fejlődésében fontos szereppel birni. E visszás állapoton kíván tehát a jelen javaslat segíteni, sajnos azonban, hogy — mint már említettük — nem felel meg a kívánalomnak.

A dolog ugyanis úgy áll, hogy az eddigi rendelkezéseknek a főváros egész területére való alkalmazása nem elegendő. E rendelkezések megfelelhetnek a vidéki városokra, sőt azokra talán a kelletén túli mérvben is, semmiképen azonban a fővárosra, a melynek rohamos, szintén bámulatos fejlődése egészen más megítélést kíván.

Az eddigi adókedvezmény elégtelenségének igazolására elegendő egy tekintet székesfővárosunkra. Ama részekben is, a hol az 1868: XXII. t.-cikk hatálylyal birt, az építési kedv átlag véve csaknem olyan lanyha, mint az ó-budai részekben. Mert hogy nincs arány a lakás szükséglet és

az építkezések között, a lakásbérek óriási emelkedése mutatja.

Annyi azonban bizonyos, hogy nem csak a vidéki városok és a főváros között teendő különbözet, hanem a főváros két partja között is. Mig ugyanis a budai részeken csak némileg magasabb kedvezmények mellett a cél elérhetővé válhatik, lévén ott olcsóbbak ugy a telkek, mint az építkezés, addig a pesti részek az 1868: XXII. törvénycikkben megállapítottaknál jóval magasabb arányban emelést kívánanak.

Nem megvetendő tekintet az is, a mely azt is kívánja felvételni, hogy az adókedvezményekhez bizonyos közegészségi kívánalmak is fűzessenek. A kellő aránynak a megállapítása egyrészt az utca szélessége, másrészt az emeletek száma között igen alkalmas volna arra, hogy utját állja ama nyereszkedési viszketegnek, a mely csak a nagyobb haszon nyereségét tartja irányadónak.

A javaslat célzata minden esetre rendkívüli fontossága.

Nagyon kívánatos volna tehát, ha a megjelölt irányokban is kiterjesztetnék annyival is inkább, mert ellenkező esetben többrendbeli helyes rendelkezései

dacára is csakis féleredményekhez vezethet.

Különösen a budapesti építkezési kedvnek a fokozása nagyjelentőségű kérdés, a melylyel komolyabban foglalkozni szükséges. Az utóbbi időben az építkezés nagyobb arányokat öltött. De a millenium után némi stagnáció állhat be az építkezés terén annak dacára, hogy még nagy a szükséglet a folytonos, sőt a lázas építkezésekre.

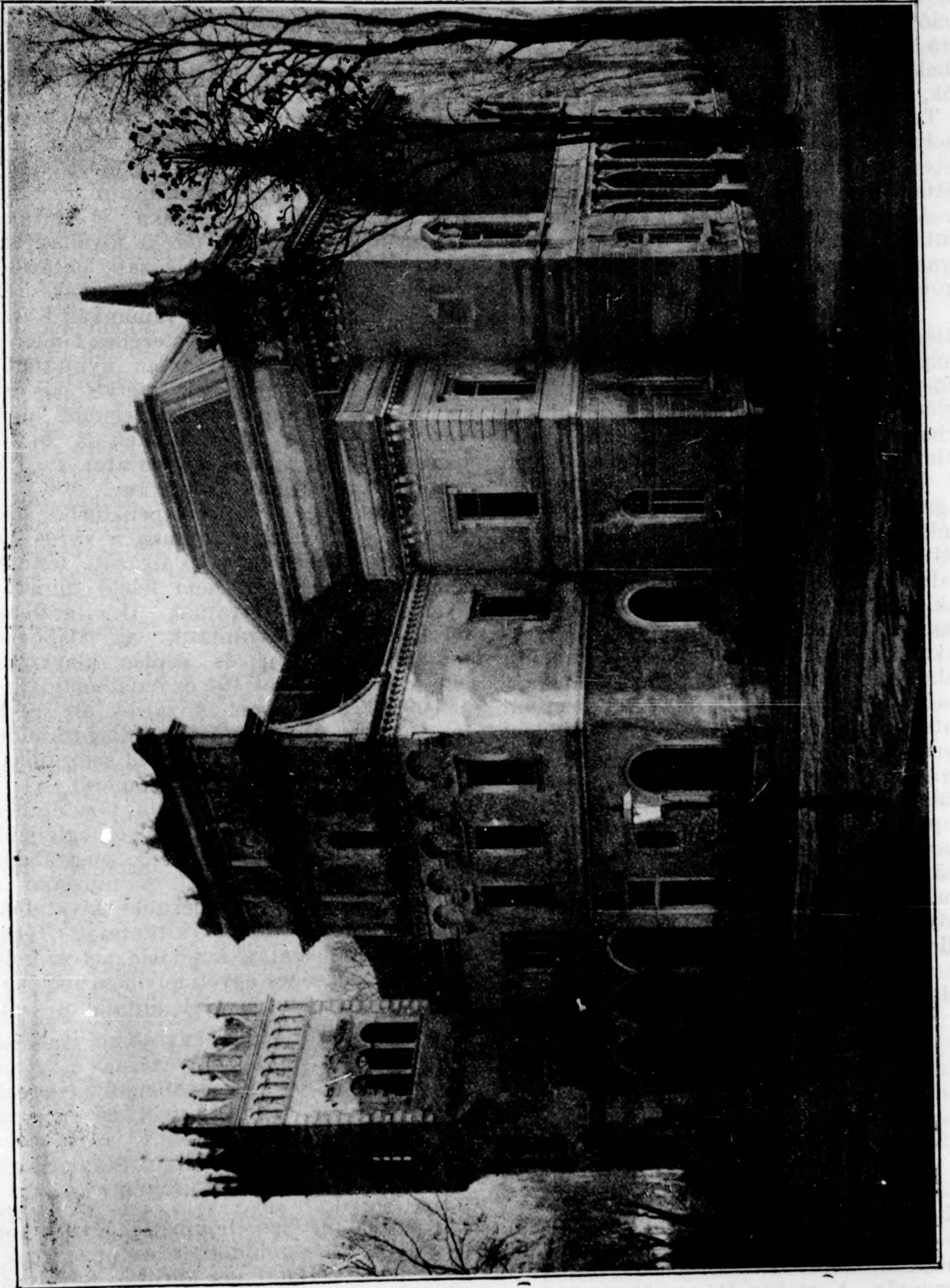
Hogy eme állapot tényleg be ne következzen, az államnak minden lehetőet kell elkövetnie és nagyobb állami építkezéseket kell 1897-ben megkezdetni. Mi a magunk részéről legfőképen az építészeti érdekei szempontjából hangsúlyozzuk e körülményt, a melynek azonban a közigazdaság számtalan más pontját illetőleg is nagy fontossága van.

Az adókedvezmények kérdésének körültekintő megfejtése minden esetre egyike a leghathatósabb eszközöknek, hogy a magánosok építkezési kedve felfrissüljön és pezsgésbe jöjjön. És épen ezért nagy bizalommal várjuk, hogy a javaslat többrendbeli üdvös módosítás után válik csak törvényvé.

PÁLYÁZATOK.

TEMPLOM TERVEZÉS. Hajdu-Böszörmény (Hajdu megye) ev. ref. egyházközsége új templomot szándékozik építtetni 140.000 korona, azaz egyszáznegyvenezer korona maximális költséggel; a szükséges tervek elkészítésére ezennel pályázatot hirdet a következő feltételekkel. 1. Pályázati határidő: 1896. év július hó 1-ső napja. 2. Csak magyar honpolgár pályázhat. 3. A pályázatok a kikötött határidőn belül zárt borítéku jelígyés levél kíséretében ifj. SÓVÁGÓ GÁBOR főgondnokhoz Hajdu-Böszörményben nyújtandók be. 4. Pályabírák: a templomot építtető bizottság és az ez által esetleg meghívandó szakértők. 5. Az építésre elfogadott és felsőbb helyen jóváhagyott terv készítője 800 koronával díjaztatik, minek ellenében a kérdéses terv az építők tulajdonába megy át. 6. A pályadíj csak felsőbb helyen kinyerendő jóváhagyás után fog kifizettetni, megje-

gyezvén, hogy az esetleg szükségesnek mutatkozó kijavítások, vagy helyesbítéseket díjnyertes külön megtérítés nélkül záros határidő alatt köteles teljesíteni. 7. A tervek, ugymint: alaprajz, hossz- és keresztmetszetek és nézetek 1:100 mértékben készitendők el s részletes költségvetés állitandó össze és terjesztendő be. 8. Minden az építéshez szükséges részletrajzokat és pallérterveket a díjnyertes köteles az építés előhaladásához mérten, de minden esetre az 1896. év december hó 31-ig ugy elkészíteni, hogy az építésben fenakadás elő ne állhasson és ezért külön 1200 koronával díjaztatik. — Az esetben, ha a megtartandó versenytárgyalás folyamán díjnyertes pályázó az építéssel is megbizatnék, akkor a részlettervek elkészítéseért külön nem fog díjaztatni. 9. Az építendő templomnak egy toronya legyen. — Kétezer (2000) ülő-

A KERESKEDELEM-, PÉNZ- ÉS HITELÜGYI CSOPORT KIÁLLITÁSI CSARNOKA.

helyre legyen berendezve, esetleg 2 vagy három karzattal láttassék el; az alapozás úgy a templomra, mint a toronyra megfelelő mélységig, kifogástalan jó építő talajra teendő le. 10. Az építés költségeiben a belső berendezés, ugymint: padok, szószék, urasztal költségei befoglaltatnak. 11. Tartozik készítő az orgona és 3 harang elhelyezésére is művében helyet kijelölni, illetve tervezni, azonban ezek árai a 140.000 koronában nem foglalhatók be. 12. Az elhelyezésre vonatkozó helyszínrajz iránt, a vidékeken divó munkadíjak és anyagok árára vonatkozólag, fent nevezett főgondnoktól szerezhető tájékozás.

—
BÉRHÁZ TERVEZÉS VESZPRÉMBEN. A veszprémi káptalan Veszprém városában a fő-piacon levő Fromm-féle ház telkén, egy a kor igényeinek megfelelő diszes bérházat szándékozván építtetni, tervvázlatok benyújtására pályázatot hirdet. Az építkezésre fordítható költség legmagasabb összege 50.000 frt. A beérkező tervvázlatok közül a 3 legjobbnak találtatandó mű 120, 80 és 50 frttal fog jutalmaztatni. Felhivatnak azon építész urak, kik ezen pályázatban részt venni óhajtanak, hogy jelígy, lepecsételt levelekkel ellátott, 1:200 léptékkal rajzolt lázlataikat 1896. évi április hó 12-ik napjának délutáni 5 órájáig a veszprémi káptalan alapítványi hivatalához beküldeni sziveskedjenek, későbbben érkező művek pályázatra nem bocsáttatnak. A beépítendő terület helyszínét és lejtését feltüntető tereprajz, továbbá az építkezési program naponként délelőtt 9—12 óráig, délután 3—5-ig az egyházmegyei könyvelői hivatalban (Vár, aggpapok intézete) megtekinthetők, hol azok 3 frt költség megtérítése mellett megszerezhetők.

—
MUZEUM TERVEZÉS KASSÁN. Kassa szab. kir. város törvényhatósága által felépíteni

szándékolt «Museum» terveinek és költségvetésének beszerzése iránt pályázat hirdettetik. A pályázatban csupán hazai szakértők vehetnek részt. I. Általános feltételek: *a)* A tervek, a részletes feltételek a megállapított és a törvényhatósági mérnöki hivatalnál megszerezhető építési program szem előtt tartásával készítenők. *b)* A pályamunkák a városi törvényhatóság által e célból meghívandó bizottság által fognak elbíráltatni. *c)* A legjobbnak talált pályamunka a bírálat eredményének kormányzéki jóváhagyása után lesz díjazva. *d)* Pályázati határidő: 1896. évi június hó 25-ik napjának délelőtti 10 órája. — A pályamunkák Kassa szab. kir. város polgármesteréhez címezve, jelígyével ellátva és elzártan nyújtandók be. — Később érkezett, illetve postára feladott pályamunkák figyelembe nem vétetnek. — A pályamunkák a bíráló bizottság által fognak felbontatni. *e)* Pályadíj a legjobb munkára 500 frt felajánlatik és a városi pénztárból lesz fizetve. *f)* A díjazott munka a város tulajdonába megy át. *g)* Pályázati feltételeknek alakilag meg nem felelő munkák a pályázatból kizáratnak. II. Részletes feltételek: *a)* Kivántatik: az alapozás, minden emeletsor és padlás alaprajza, egy keresztmetszet, fő- és oldalhomlokzat, 1:100 m. arányában. A rajzok oly részletességgel és méretezve dolgozandók, hogy azok a kivitelnek alapul szolgálhassanak. — Kivántatik az előmért és a részletes költségvetés, valamint az építési műleírás. *b)* Az építés költsége legfeljebb 75.000 frt. *c)* Az építési stíl megválasztása tervezőre bízatik. *d)* A muzeum a Ferenc József-téren a mérnöki hivatalnál beszerezhető tereprajzon kitüntetett területen főhomlokzattal kelet felé helyezendő el. *e)* A szükséges egyéb felvilágosításokat a városi mérnöki hivatal díjtalanul szolgáltatja.

VEGYESEK.

KLAPKA GYÖRGY SZOBRA. A komáromi hős ércszobra nem sokára ott áll majd Komárom városháza előtt, a várba vivő ut mentén. A szobor RÓNA JÓZSEF műve. Ott áll a hős az ütközet hevében, összeszorított ököllel, a távolba néző szigoru

tekintettel, füstölgő bombák, ágyuromok között, egy összelődözött csonka rőzsésánc mellett. Hatalmas kardját hüvelyestül fölkapta, köpönyegébe belekapott az őszi szél és magasra emeli. Előre akar lépni, hogy valami veszélyeztetett helyre

siessen. A talapzatra egy oroszán tervezetik. A szobor költségei különben még nincsenek együtt.

ROSET † CROIX. Párizsban évenként egy kis csapat miszticizmusra hajló festő, szobrász és építész kiállítást szokott rendezni, mely a Roset Croix szimbolikus cégér alatt hadat akar üzeni a materialista felfogásnak s mindennek, a mi nem misztikus s nem ideális. Lelke e kis társulatnak SAR PÉLADAN, kit széltében ismernek irodalmi különködéseiről. A Roset Croix kis szalonja az idén is megnyílt, de nem oly értékes többé, mint azokban az időkben, midőn benne egy-egy Amandjeanfajtájú művész mutatkozott be a párizsi közönségnek. Ezuttal AMAND POINT különösegi adják meg a tárlat jellemét. Képén Minervát látni, a ki ZOLA EMIL levágott és eltorzult fejét tartja kezében. Ezzel POINT ur Zolát meg akarta semmisíteni, holott, mint kitűnik, pompás reklámot csinál neki s műveinek ezzel az allegóriával. A fiatalabb gárdából, a kik részt vettek a tárlaton, GILLET NUMÁNAK, MAXENCE-nek s SARLUIS-nak nagy jövőt jósol a párizsi kritika.

A KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS ALBUMA. A Magyar Képzőművészek Egyesülete érdekes tervvel foglalkozik. Elhatározta, hogy a képzőművészeti kiállítás festményeit és szoborműveit még a kiállítás megnyitása előtt lefényképezteti s diszes emlékműben kiadja. A fényképezés céljából külön kis pavillont építenek a műtárlat csarnokának közelében.

UJ KASZÁRNYA. A Belvárosban egy új kaszárnyát fognak építeni. A régi tervet, hogy a kaszárnyát az eskütéri hid építésével kapcsolatos szabályozás főútjára építsék, elejtették. A közmunkatanács a katonai hatósággal abban állapodott meg, hogy a kaszárnyát, a melyben a Károlykaszárnyában levő tiszti kaszinót, a törzs-kart és egy zászlóalj gyalogságot helyeznek el, a Lipót-, Kalap-, Zöldfa- és a szabályozás alkalmával nyitandó új utca (amely valószínűleg a megszüntetendő Irányi Dániel utcát fogja pótolni) között levő háztömbön építik. A közmunkák tanácsa erre a célra már több telket megvett.

TORNYOK ÉPÍTÉSE KASSÁN. A kassai gör. kath. egyház már évekkal ezelőtt diszes

templomot építtetett, de a költségek elégtelensége miatt a megtervezett kettős torony nélkül. Most a két torony kiépítését határozta el s annak felépítésével KOLACSEK és WIRTH kassai építészeket bízta meg, kik annak idején a templomot is építették.

KÖZPONTI FERTŐTLENÍTŐ INTÉZET LÉTESÍTÉSÉT tervezi Temesvár város tanácsa és megbízta a városi tiszti főorvost a budapesti hasonló intézet tanulmányozásával. A tiszti főorvos szakvéleményének beérkezése után teszi majd meg a tanács a további lépéseket.

SZEMÉLYPÁLYAUDVAR A FERENCVÁOSBAN. A IX. ker. polgárság mozgalmat indít a végett, hogy a ferencvárosi pályaudvart a zimonyi és pécsi vonalak személypályaudvarává alakítsák át.

AZ UJ BUDAI KORZÓ. A vámháztéri hid építésével kapcsolatosan hozzáláttak a Gellért-rakpart rendezéséhez. A budai hídfeljáró miatt fel kell emelni a dunai partot s ezen most javában dolgoznak. Az uttestet pedig kiszélesítik, részben a Duna felé eső partrész betöltésével, részben azzal, hogy a Gellérthegy lábuzatának kiszögellő gerinceit elhordják.

TEMPLOMÉPÍTÉS KISUJSZÁLLÁSON. Az egri érsekség Kisujszálláson új kath. templomot építtet. A telek már megvan s az építéshez még a tavaszon hozzáfognak.

MODERN ÉPÍTKEZÉS. Esztergom város képviselőtestülete elhatározta, hogy az új gimnáziumot, melyet a város közönsége ezelőtt 12 évvel 80.000 forintért építtetett, egészen leromboltatja és helyébe új gimnáziumot építtet. A nagy áldozatokkal emelt nagy épületet azért kell lerombolni, mert összedüléssel fenyeget és a gyermekek élete veszélyeztetve van. Az új épület közel 100.000 frtba fog kerülni, a mi az új Esztergom polgárait rendkívül nagy teherként fog nehezíteni. A modern építkezésnek minden esetre ez a netovábbja.

UJ EGYETEMI ÉPÍTKEZÉSEK. Az üllői-uti nagy orvoskari telken eddig a középponti épület, a két szárnyán az I. sebészeti és I. belorvosi klinika, a Szentkirályi-utca felől a II. belorvosi klinika, a Mária-utcában a bonctani-intézet áll készen. Már az ősszel elkezdtek a Mária- és Baross-

utcák sarkán az I. szülő és orvosi klinika építését. Az eddigi bonctani intézetbe költözik majd be a két bonctani intézet, mihelyt az Üllői-ut külső részén a ferencvárosi oldalon, a törvényszéki orvostani intézet mögött az új bonctani intézet elkészül. Ugyancsak az Üllői-ut tulsó részén, a józsefvárosi oldalon a botanikus kertből kiszakított két és fél holdnyi területen kezdik meg a tavasszal a II. szülő és nőorvosi klinika építését, a mely a Rökk Szilárd alapítványát is megkapja. A belső üllői-uti telken a Mária-utcában tervezik az általános kórtani intézetet s benne a Pasteur-intézetet. A két sebészeti klinika műtéti intézete kiköltözik az új bonctani intézethez csatolt külön kis épületbe. E szerint az orvostani intézetek és klinikák két csoportot fognak alkotni, az Üllői-ut belső és külső részén s csupán az életani és közegészségi intézet van elszakítva tőlük, a muzeum-köruti telek hátsó részén, az Esterházy-utcában, ámbár a közegészségtani intézet elhelyezése olyan ideiglenes, hogy előbb-utóbb új épületet kell neki emelni.

A SÁNDOR FŐHERCEG-UTCA MEGHOSSZABBITÁSA. DEVECIS FERENC műszaki tanácsos által készített a belváros szabályozására vonatkozó terven a Sándor-utca meghosszabbítása is fel van véve. — A meghosszabbítás a Muzeum-körutól a Magyar-utca keresztezésével az Egyetem-térig történnék. Az e vonalba eső két legnagyobb háztelek tulajdonosa, ANDRÁSSY GÉZA gróf a terv megvalósulását pártolni hajlandó.

HARMINCÉVES ADÓKEDVEZMÉNY A RÁKÓCZY-TÉRI ÉPÍTKEZÉSEKNEK. A Józsefvárosban mozgalom indult meg a célból, hogy a Rákóczy-téren létesítendő épületeknek is 30 éves adókedvezmény biztosítsák, a mi a Nagy-köruton túl levő építkezéseknek nincsen megadva. Ezen kívánság azzal lesz megokolva, hogy a szóban forgó téren ép oly drága épületek keletkeznek, mint a köruton és kívánatos is, miszerint az itt levő alacsony házikók modern berendezésű palotáknak adjanak helyet. A kérelem tehát minden tekintetben méltányos.

ÚJ MEGFIGYELŐ KÓRHÁZ. A fővárosban levő elmebetegek megfigyelésére nincsen hely. Az állami tébolyda is, a főváros két megfigyelő helyisége is zsufolva van. A

főváros Budán két házat bérelt a megfigyelő osztály berendezésére, a két ház telve is van betegekkel. A közegészségügyi bizottság, hogy a bajokon segítsen, azt a javaslatot tette, hogy vagy a kutvölgyi dülőben építendő kórháztelepen építsenek egy megfelelő épületet, vagy vegye meg a bérházakat a főváros és azokat a szükség arányában alakítsa át. A tanács elhatározta, hogy a közgyűlésnek azt az előterjesztést teszi, hogy a kutvölgyi dülőben építendő kórház telkén 180 beteg befogadására megfigyelő kórházat építsenek. A tanács utasította a mérnöki hivatalt, hogy a megfigyelő épület tervét és költségvetését készítse el.

AZ ANGOL AQUARELLISTÁK KIÁLLITÁSA. Londonban azt az érdekes eszmét vetették fel, hogy a XIX-ik század angol aquarellistáit kronologikus és hisztorikus sorrendben mutassák be. A tárlat ékességét TURNER, COX, WILLIAM, HUNT, FIELDING, WALKER, HOUGHTON, BURNE-JONES, WHITTER, WILRID BALL és mások művei képezik.

ÚJ UTCA A VÁRBAN. A várbeli Bástya-sétány és Disz-tér sarkán, a lebontott bécsi kapunál nem rég nagy bérház épült, a honvédminiszterium mögött pedig a Szentgyörgy-utca, Disz-tér és Színház-utca sarkán a honvéd főparancsnokság épületét építik. Az építkezésekkel kapcsolatosan szükségessé vált egy új közlekedési utnak a kiépítése. A mérnöki hivatal a tervet elkészítette. Az új utca 8 öl széles, amely a vérmező felőli oldalról vezet fel a várba, gyenge elhajlással befordul a Szentgyörgy-utcába és egészen a Szentgyörgy-térig vezet. A szabályozás kapcsán a Harang-utcát megszüntetik és beépítik, a Színház-utcát ellenben 8 öltre szélesítik ki. A már folyamatban levő kisajátítások költségének felét a főváros, másik felét a közmunkák tanácsa fedezi.

NÁNDORFEHÉRVÁRI EMLÉK. Belgrádban most hordatja szét a hatóság azt a romot, a mely abból az időből származik, a mikor még Belgrád a mienk volt, a mikor még Nándorfehérvárnak hívták. SZAVOJAI JENŐ herceg palotájáról van szó. SZAVOJAI JENŐ herceg Nándorfehérvárát 1688-ban a törököktől visszafoglalta s akkor ott magának palotát rendeztetett be, a mely JENŐ herceg halála után gazdátlanul maradt s pusztult lassan-lassan. Ma már

csak dűledező rom s a rendőrség lebontatja az érdekes emléket, a mely az emberek életét veszélyeztette bomladozó falaival.

PÁLYATERVEK EGY KASZINÓ-ÉPÜLETRE PRÁGÁBAN. A prágai német kaszinó a tulajdonát képező telken egy, az új kor igényeinek megfelelő egyesületi házat szándékozik építeni. Alkalmas tervvázlatok nyerése céljából a nevezett kaszinó igazgatósága pályázatot hirdet május végével lejáró határidő mellett. A kiépítendő terület 2500 m². A két legjobbnak ítélt tervvázlat 2000—2000 koronával díjazatik. — A helyzetrajz és építési programm kívánatra a prágai német kaszinó igazgatósága által megküldetik.

A NYUGOTI PÁLYAUDVAR RENDEZÉSE. A kereskedelmi miniszter a nyugoti pályaudvar rendezéséhez ingyen telket kért a fővárostól s a Podmaniczky-utcából javasolt egy területet. A főváros és a kereskedelmi miniszterium ugyanis már évek óta tárgyalja a nyugoti pályaudvaron levő szénrakodó helynek, műhelynek és vonatató telepnek kihelyezését.

A NIZZAI EMLÉKSZOBOR. Nizza városa legujabban nagy emlékszobrot állítottatott Franciaországhoz való csatolása örömeire. A tompasarku hatalmas gránitoszlop lábainál Nizza és Franciaország karrarai márványból faragott alakjai ölelkeznek s a magasból egy bronz géniusz tartja föléljük a babért.

EGY RÉGI ÉPÜLET LEBONTÁSA. A Kossuth Lajos-utcában most rombolják le az Ujvilág-utca sarkán állott változatos sorsu régi épületet. A múlt század végén jezsuitakolozstor volt. JÓZSEF császár e házat az egyetemnek ajándékozta s még a hetvenes években e régi, ódon épületben volt az orvoskari telep és klinika. Később az állami felsőbb leányiskola talált benne otthont. Most végre lebontják, mert telkén, a meghagyott régi falak mögött fölépült már a vallásalap hatalmas négyemeletes palotája.

A FŐ-UTCA SZABÁLYOZÁSA. A mérnöki hivatal részletes tervet dolgoz ki a Fő-utca szabályozásáról. A Fő-utca Budának egyik legfontosabb közlekedési vonala, a melynek szabályozása a forgalom szempontjából is feltétlenül szükséges. A sza-

bályozás különben sem fog sokba kerülni, mert a kisajátítandó házak területéből csak a járdára kiszökellő részt vágják le, a telek többi részét pedig értékesítik. A telkek értéke a szabályozás után jóval emelkedni fog, úgy hogy az értékesítés folytán az utca szabályozása alig kerül valamibe.

ISKOLA-ÉPÍTÉS. A főváros mérnöki hivatala egy kültelki minta-iskola tervét készíti. A minta-iskola a VIII. ker. Templomtéren fog felépülni. Az iskolában óvó is lesz. Az új iskola építését még ebben az évben megkezdik.

ÚJ KERÜLETI ELŐLJÁRÓSÁGI ÉPÜLET. A VI. kerület előljárósága azt javasolja, hogy a Kmetty-utca és Felső-erdősor sarkán levő fővárosi telken 200.000 forint költséggel az előljáróság és anyakönyvi hivatal elhelyezésére egy új épület létesíttessék.

AZ ELSŐ KERÜLETNEK MOZGALMA. Az első kerület polgárai mozgalmat indítottak, hogy a kormány és főváros figyelmét ez elhanyagolt kerületre irányozzák. A főváros egyre késik a városrendezési tervekkel, innen van az, hogy a máig is megközelíthetetlen szűk utcái vannak. Sokat várnak a Svábhegyre építendő kábelvasut kiépítésétől, mely a Cipő-utca, Cakó-utca keresztezésével a Döbrentei-téren át a Horgony-utca, Hadnagy-utcán, a Koronaőr-utcán, Istenhegyi-uton, Diana-utcán át megy a Svábhegyre. Az első kerületnek tehát csupa olyan részeit érinti, a melyeket az építés következtében újra kell rendezni. A kerület polgárai sürgetik a városrendezés ügyét.

A PANNONHALMI FŐMONOSTOR RESTAURÁLÁSA. A pannonhalmi kálvária helyén felállítandó millenniumi műemlék (Szt.-Asztrik szobra) alapkövének ünnepélyes letétele alkalmára a pannonhalmi főmonostor stilszerű átalakítást nyer. Az erre vonatkozó tervek elkészítésével, valamint az építés végrehajtásával VARGA JÓZSEF fővárosi mérnök bizatott meg. A munkálatok már folyamatban vannak és az ünnepély alkalmára f. évi augusztus hó 26-ára teljesen befejeztetnek.

AZ ORSZÁGOS STATISZTIKAI HIVATAL számára kéri a kereskedelmi miniszter a KLEMM-féle telekből 800 □ ölnek átengedését 10.000 forint vételáron. Ugyanezen

telek van a földtani intézet számára emelendő épület részére a főváros által kiszemelve, mi azonban az intézet vezető köreinek inyére nincs. Ők a Városliget felé gravitálnak.

ÁRUCSARNOK EGERBEN. FARKAS KÁLMÁN és KONCZ LAJOS kérvényt nyújtottak be Eger város közgyűléséhez, hogy a vásártéren árucsernokot építhessenek mérőházzal együtt, a mit 30 évig használnának, illetve szednék jövedelmét, azután pedig a város tulajdonába menne át. — A közgyűlés elvben elfogadta az ajánlatot és a részletek kidolgozására bizottságot küldött ki.

KISDEDÓVÓK ÉPÍTÉSE. A főváros tanácsa elhatározta, hogy a Hattyu-utcában kisdédóvot építtet. Ennek terveit a mérnökség már el is készítette. — Az V. ker. kisdédóvó egyesület is épített egy óvodát a főváros által e célra adományozott telken. Ennek terveit is elkészítette már a mérnöki hivatal és bemutatta a tanügyi ügyosztálynak.

BÉCS ÉPÍTKEZÉSE AZ 1895. ÉVBEN. A bécsi tanácshoz 1895. évben 4600 kérvény adott be építkezési különféle engedélyek iránt — és pedig új építkezések 713, átalakítások 23, toldalékok 886, emelet ráépítés 68, telek felosztás 88 és építkezési határvonal megjelölés 858. Engedély 3287 adatott és pedig: új épületek 380, átalakítások 172, toldalék építkezés 369, javítások 1335, különböző kisebb építkezés 833, emelet építés 65, telek felosztás 82, építkezési vonal 51 állapított meg, lebontás 195 jelentetett be.

TAKARÉKPÉNZTÁRI HÁZÉPÍTÉS MAKÓN. A makói takarékpénztár egy diszes palotaszzerű ház építését határozta el. Az intézet legközelebb megteszi a kellő intézkedéseket a tervek beszerzésére, illetőleg az építő munkák kiadására.

LAKTANYA-ÉPÍTÉSEK. A katonai kincstár által a Ferenc József-laktanya mellett épített tüzérlaktanya már majdnem tökéletesen készen van és augusztus hóban lakhatóvá lesz. — A főváros által ugyanott létesítendő második laktanya építését a tavasszal kezdi meg. A harmadik tüzér laktanya, a mely a gubacsi határban épül, szintén közeledik befejezéséhez, ezt augusztus vagy legkésőbb november ha-

vában a gellérhegyi citadellából kiköltöztetett helyőrség foglalandja el.

KIOSZK GYÖRÖTT. A városi építészeti választmány elhatározta, hogy a város egy új favázás kioszkot építsen a jelenlegi kioszk helyén.

ÉPÍTKEZÉSEK EPERJESÉN. A legutóbb tartott városi közgyűlés elhatározta, hogy a városháza hátsó részén új épületet emeltesse. A terveket BRETZ SÁNDOR városi építész készítette, kinek számítása szerint az új építkezés 30.000 frtba fog kerülni. — Ugyan e közgyűlés elhatározta azt is, hogy a lőcsei uton levő nagy fahid helyett új beton alapzatú egynyilású vashidat építtet 20.000 frt költséggel.

EMLÉKOSZLOP AZ ÁRPÁD-HALMON. Az egyetemi ifjuság elhatározta, hogy a kecskeméti diákkongresszussal kapcsolatban, a Kecskemét mellett levő Felső-Pusztaszeren, az ugynevezett Árpád-halmon a millennium emlékére emlékoszlopot fog emelni.

A BUDAI FIÓK-VÁSÁRCSARNOK FELÉPÍTÉSE végett a budai városi bizottsági tagok sürgető kérvényt intéztek a fővárosi tanácshoz. A kérvényt legközelebb tárgyalni fogja a tanács s megteszi a kellő intézkedéseket arra nézve, hogy az építés mielőbb megkezdhető legyen.

AZ ERZSÉBET-KÖRUT RENDEZÉSE. Az Erzsébet-körut rendezési munkáit a közmunkatanács május elsején adja át a forgalomnak. Az 1894. évi XVIII. törvény cikk alapján a háztulajdonosok a homlokzat folyó öle után 238 forint 16 krajcár kisajátítási járulékot tartoznak fizetni. A kisajátítási járulék folyó évi november elsején válik esedékessé és négy negyedévi részletben előre fizetendő.

TARTOMÁNYGYÜLÉSI ÉPÜLET ZÁGRÁBBAN. Az új tartománygyűlési épület létesítése céljából kiküldött bizottság elhatározta, hogy a tartománygyűlési épület a báni palotával kapcsolatban építtessék, a mely célra körülbelül egy millió forint szükséges. — A bizottság 5000 frtot szavazott meg a célból, hogy készíttessenek tervvázlatok egy új épületre, vagy pedig egy már meglévő épületnek a fenti célra való átalakítására.